

გეორგიევსკის ტრაქტატი

დოკუმენტები

№ 1

**1771 წ. დეკემბრის 30. — პრაგმატული მემორიის მიერ
მატარებინა გეორგიისათვის გაგზავნილი ხელშეკრულების
პროექტი, რომლითაც ქართლ-კახეთის სამეფო ითხოვდა
რუსეთის მხარამოქმედებას**

ყოვლად უგანათლებულესსა, უმპყრობელესსა, დიდსა კელმწიფესა, იმპერატრიცა ეკატერინა ალექსიენასა, თუთმპყრობელსა სრულიად რუსეთისასა, ყოვლად უმოწყალებსა კელმწიფესა!

რომელიც არის უკაზებითა ყოვლად მოწყალითა კელმწიფობისა თქვენისათა ბრძანებული მოწყალებით მიღება თქვენისა დიდებულები¹ მფარველობასა შინა და ჩვენად განსაძლიერებულად ჯარის ბოძება საქართველოებში.

ამ ზემოხსენებულის მოწყალების სიმდაბლით მმადლობელნი ამაჲსა მთხოველ ვართ, რომ აწვე გამოგვიყვანოს მოწყალებამან დიდებულები² თქვენისამან წარმართთაგან და გვებოძოს ჯარი, რიცხვით ოთხი ათასი, გასწავლებული, და, თუ სულ გასწავლებული არ იყოს, ნახევარი გაუსწავლებელი იყოს და ნახევარი გასწავლებული, საკუთრად ჩვენს მხარეს, რათამცა საერთოდ ვებრძოლოთ ოსმალთა, რადგანც უწინდელს ჯარს² ჩვენ კერძო არა აქჷს მოცალება, და ვინც ჯარის თავი იქნება, ჩვენის შეძლებით, როგორც რჩევას იმას დაუჯერებდეთ, ეგრეთვე ისიც ჩვენს რჩევას მიიღებდეს და დაიჯერებდეს, ვინადგან ვართ აქაურთა საქმეთა შინა მყოფნი და მეცნიერნი ამისთვის.

¹ წყარო: *გეორგიევსკის ტრაქტატი, გამოკვლევა, დოკუმენტები და ფოტოაბრეშები* ვ. მაჭარაძისა, თბ., 1983. — გამოკვლევა ჟურნალის წინა ნომერში გამოქვეყნდა.

² დაყოფით აწვობილი სიტყვები დედანში დიდი ასოებითაა დაწერილი.

² იგულისხმება რუსეთის კორპუსი, რომელიც ამ დროს ქუთაისში იდგა.

კჭალად, ვითაც ძველად ყოფილა ჩვენის ჩამომავლობის მეფობა, ვითხოვთ თქვენისა დიდებულების მოწყალებისა გამო, ეგრეთვე საუკუნოდ უცვალებელად ეგოს მორჩილებასა ქუთუმე დიდებულებისათქვენისასა, იმ მსახურებითა, რომელიცა ქვემოთ აღიწერება.

მსგავსადვე კათოლიკოზიცა წესსავე თვისსა ეგოს მოუშლელად.

ვინადთგან ღმრთითა და ბედნიერობითა თქვენისა დიდებულებისათა ყირიმიდან ეგოდენნი ჩუენის ქუეყანის კაცნი გამოიხსნენ, წყალობას ვითხოვთ ყოვლად დიდებულებისაგან თქვენისა, რათამცა იმათ თავისუფლება მიეცესთ თავიანთ ქვეყანაში მოსვლისა.³

და როდესაც თქვენის იმპერატორების დიდებულების ჯარი ამ ქვეყანაში მოვა, და ჩვენ და ისინი საერთოდ მტერს ჩვენს წართმეულს ქვეყნებს რომ წავართმევთ, რაც კორპუსზედ ხაზინა დაიხარჯება, ამ დაჭერილის ქვეყნებიდან რამდენსამე წელიწადში ისევ უნდა ხაზინაში მოგართვათ.

დაღათუ ამაზედ თავის წყენისათვის მოვერიდებით ყოვლად დიდებულებასა კელმწიფებისა თქვენისასა, მაგრამ რადგან ამ საქმეზედ რამდენჯერმე ჯარების შეყრა მოგვიხდა, ჩვენთვის კმას-საყოფელი ხარჯები დაგვემართა და კიდემ გზებზედ ჯარისა და ბარგის გარდმოტანისთვის ბევრი დაიხარჯა, და თუ რამ დაგუჭირდეს რა, ერთიც ვითხოვთ ვედრებით, რომ ხაზინიდან სესხად ჩვენის ჯარისათვისაც თეთრი გვებოძოს, და ისევ მიირთვას ყოვლად დიდებულობამან თქვენმან.

და ამ წყალობებისათვის, რომელიც ზემოთ აღიწერა, მივართმევთ ძესა ჩვენსა რომელსამე და ეგრეთვე რაოდენსამე კნიაზსა თქვენს ყოვლად დიდებულსა კელმწიფესა და აზნაურთაცა შეძლებისაებრ ჩვენისა.

დღეს ჩვენს ქვეყანაში რომლისაც ნივთის მადანი არის და ან გამოჩნდება, იქიდან სარგებელი მოიპოება, ნახევარი თქვენის დიდებულების ხაზინას მიერთმეოდეს.

და კიდემ, რაც ჩვენს მორჩილებას ქვეშ კაცნი არიან, ყოველ წლივ ამათგან კვამლზედ თოთხმეტი შაური საკელმწიფოთ აიღებოდეს და მოგერთმეოდესთ.

რაც ამ ქვეყანაში რჩეული ცხენი იშოება, თოთხმეტი ცხენი ნიადაგ წელიწადს ყოვლად დიდებულებასა თქვენსა მიერთმეოდეს.

როდესაც სპარსთ რომ ვეჭირენით მძლავრებით და ხან ოსმალსა, სპარსნი ჩვენს სამეფოს ორს წელიწადში ერთხელ წაართმევდენ ცხრას⁴ ტყვეს და კვამლზედ თოთხმეტს შაურს, და ამასაც – იმ ტყვეების მოსამზადებელის ხარჯისათვის; და კიდემ ორმოცდაათს საპალნეს რჩეულს ღვი-

³ ხელნაწერშია: მოსულისა.

⁴ ხელნაწერში ასეა.

ნოს თავისის ხარჯით თუ წაიღებდენ საცელმწიფოთ, და ახლა ჩვენ ამ ღვინოს, რიცხვით ორი ათას ვედრას, რომელიც ჩვენ ქვეყანაში რჩეული ღვინო იშოება, ყიზლარს ჩვენის ხარჯით მივიტანთ საცელმწიფოთა.

როდესაც დიდებულის კელმწიფის ჯარი მოვა ჩვენს ქვეყანაში, იმათის შემწეობით სხვის ქვეყნების დაპყრობამდის ჩვენის ქვეყნებიდამ, რომელიც ქვეყანა დღეს გვიჭირავს, ეს ზემოხსენებულნი აღთქმულნი მივართვათ უდიდებულესსა კელმწიფებასა თქვენსა, და როდესაც სხვებს ქვეყნებს დავიპყრობთ თქვენის დიდებულების ძალით, მაშინ იმ ადგილებიდან, როგორც ქვემოთ მოიხსენება, იმ სახით ვამსახურებთ.

როდესაც ძალითა და შეწევნითა თქვენისა დიდებულების კორპუსისათა, რაც ოსმალთაგან წართმეული მამულები გვაქვს და იმ ადგილებს დავიჭერთ, იმათ მოგართვან ხარჯი თქვენ ყოვლად დიდებულსა კელმწიფესა, რაც რომ რუსეთის იმპერიაში თავადის ყმა აძლევს, იმისი ნახევარი ხარჯი.

თუ რომ კახეთის წართმეული ადგილები დავიჭირეთ ბედნიერებითა თქვენის დიდებულებისათა, ამასაც, როგორც ზემოთ დავიწერია, იმ სახით ვამსახურებთ: კომლზე თოთხმეტს შაურს წელიწადში და იმავე ადგილებიდან წელიწადში აბრეშუმს ორას ფუტსა იმ ქვეყნიდან, და, თუ მეტი შევიძელით, მეტს მოვართმევთ დიდებულთა თქვენსა.

კუთლად ვედრებით მოვასხენებთ თქვენს ყოვლად მოწყალებასა, რათა ამავე გაზაფხულსა არ უტეონ დაუპყრობელად ქვეყანა ახალციხისა, და უკეთუ შერიგება მოხდეს თქვენის დიდებულებისა სულტანისა, მაშინც გარეთ არ დარჩეს ქვეყანა ახალციხისა, ვინაიდგან საქართველოს მიწა არის და ქართული ენა აქვსთ და მრავალნი ქრისტიანნი არიან იმათში, და სხუანიცა ახალნი გარდაქცეულნი არიან მაჰმადიანობაზედ.

როდესაც დიდებულის კელმწიფის ბედნიერობით წარმართთაგან განთავისუფლდება და დამშვიდდება ჩვენი ქვეყანა, მაშინ ჩვენის ძველად ქონებულის სამეფოდამაც და ახლად დაჭერილის ქვეყნებიდამაც მოვართმევთ თქვენის იმპერატორების დიდებულებას, რაც რუსეთის იმპერიაში სულზედ სალდათი აძეს, ჩვენ იმდენს კვამლზედ მივართმევთ სალდათს თქვენს დიდებულებასა.

უკეთუ ღთითა და ბედნიერობითა თქვენი, რომელიც სხვა მტერის ქვეყანა თქვენის დიდებულის კორპუსის ძალით დავიჭიროთ, იმისი სრულიადი ნება თქვენის დიდებულებისა არის.

ჩვენ რაც სამსახურის აღთქმა შეგვეძლო და წყალობის ვედრება გვეჭირებოდა, ის მოვასხენეთ თქვენის იმპერატორების დიდებულებასა და როგორც თქვენ ყოვლად მოწყალის კელმწიფის

ნება იყოს, ეგრეთ დედობრივითა მოწყალებითა განაგოს ყოვლად მოწყალებამან დიდებულებისა თქვენისამან.

ყოვლად დიდებულებისა თქვენისა
უმდაბლესი მონა
მეფე ერეკლე.

დაიწერა ქალაქსა ტფილისს,
დეკემბერს 30 დღესა, წელსა 1771.

АВПР, ф. Сн. России с Грузией, 1769-76 гг., оп. 110/2, д. 12, лл. 462-463. დედანი.⁵

№2

1772 წლის იანვრის 6. — ქართლ-კახეთის სამეფო კარის პირობა
რუსეთის იმპერატორს: თუ ძველანა მზარამლობაში იძნება
მიღებული, როგორ წარმატებასაც უნდა მიღწიონ მათ
თურქეთთან და სპარსეთთან ბრძოლაში, რუსეთის ხელმწიფის
უზენაესი ხელისუფლების აღიარებაზე ხელს არ აიდგამენ

ყოვლად უგანათლებულესსა უმპყრობელესსა კელმწიფესა
იმპერატრიცა ეკატერინა დიდსა ალექსიენასა თვითმპყრობელსა
სრულიად რუსეთისასა ყოვლად უმოწყაელესსა კელმწიფესა

მდაბლის თაყვანისცემით მოგახსენებ

ყოვლად დიდებულის კელმწიფის მოწყალებით და ძალით ამ მკარის ქვეყნებში თურქისა თუ სპარსეთისა ადგილები რომ დავიჭიროთ, რასაც პატივსა და სიმაღლეში შევიდეთ, მაშინც მონებრ დამორჩილებულნი ვიყვნეთ ყოვლად დიდებულობისა კელმწიფობისა თქვენისასა და როგორადაც სხვას მეორეს ჩვენგნით თქვენის იმპერატორების დიდებულების სამსახურისა და აღთქმისდა კვალად ჩვენგანვე თქვენის ყოვლად მოწყალების სათხოველის არზაში მოგვიხსენებია, რომელზედაც თვით ჩემი კელი აწერია,⁶ იმ სახით ყოვლითურთ ჩემის ჩამომავლობით დამორჩილებულნი და ყმანი ვიყვნეთ საუკუნოდ.

და რათა ჩვენ კერძო აზიასა შინა ვიყვნეთ განმტკიცებულნი და გამოცხადებულნი თქვენისა დიდებულების ნებითა მონებრსა სამსახურსა ზედა.

ეს ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა და ცხოველმყოფელსა ჯვარსა და წმინდასა სახარებასა ზედა ფიცით დამიმტკიცებია და თვით კელითა

⁵ ა. ცაგარლის პუბლიკაციაში დოკუმენტი უხეში შეცდომებითაა დაბეჭდილი (მდრ.: Грамоты, II, вып. I, с. 83-84).

⁶ იგულისხმება ერეკლე II წერილი 1771 წლის 30 დეკემბრისა (იხ. დოკუმენტი №1).

ჩემითა დამიწერია და ეგრეთვე სახლეულთა ჩემთა კელმოწერით და დაბეჭდვით⁷ მტკიცე მიყოფია.

ამ ფიცისა და აღთქმის არზას გარეთ სხვას, რომლითაც თქვენს ყოვლად დიდებულს და ყოვლად უგანათლებულესს გონებასა თქვენსა დაჯერების ნება აქვნდეს, გვიბრძანე, ყოვლად დიდებულო კელმწიფეო, და შეძლებისაბერ ჩვენისა ვართ აღმასრულებელნი ყოვლად დიდებულისა ბრძანებისა თქვენისანი.

მაგრა რომელნიც წყალობანი თქვენის ყოვლად მოწყალები-საგან გვიბრძანებდეს და ან ჩვენ გვეთხოვიეს, მისის აღსრულებისა მვედრებელნი ვართ.

უდიდებულესობისა თქვენისა უმდაბლესი მონა ერეკლე.⁸

უმდაბლესი მხევალი დარია.⁹

უმდაბლესი მონად ანტონი კათალიკოსი.¹⁰

უმდაბლესნი მონანი უდიდებულესობისა თქვენისანი: გიორგი¹¹, ლეონ¹², იულონ¹³, ვახტანგ¹⁴.

დაიწერა მცხეთას იანვარს 6 დღესა, წელსა 1772.

АВПР, ф. Сн. России с Грузией, 1769-76 гг., оп. 110/2, д. 12, л. 459. დედანი.

№ 3

1782 Г. КОНЕЦ — 1783 Г. НАЧ. — ПИСМО А. БЕЗБОРОДКО

КН. Г. А. ПОТЕМКИНУ О МНЕНИИ ИМПЕРАТРИЦЫ

И ЕГО СОБСТВЕННОЕ МНЕНИЕ ОБ УСЛОВИЯХ

ТРАКТАТА С ГРУЗИНСКИМИ ЦАРЯМИ

[А. Мнение Екатерины II]

Мнение¹⁵ ея величества было, чтоб: 1-е, чрез вашу светлость заключить с грузинскими царями союзный трактат, не именуя их подданными, но союзниками, от империи всероссийской покровительствуемыми.

2. Поборов денежных не принять никаких, ниже половины с

⁷ დედანშია: „დაბეჭდვით“.

⁸ მელნის ბეჭედი წარწერით „მე ფუთ განბანილთა მიერ ეკლესია ვადიდე, ერეკლე“.

⁹ მელნის ბეჭედი წარწერით „დ[ედო]ფ[ა]ლი დარეჯან“.

¹⁰ მელნის ბეჭედი წარწერით „[...] კათალიკოსი მეფის ძე ანტონი.“

¹¹ მელნის ბეჭედი წარწერით „მეფის ძე გიორგი“.

¹² მელნის ბეჭედი წარწერით „მრბოლთა მეფეთა ძესა ლეონ სახელად მძესა“.

¹³ მელნის ბეჭედი წარწერით „ქ. დ[მრ]თის მშობლის სასიამო აიულონ დაეთიანი“.

¹⁴ მელნის ბეჭედი წარწერით „ლომად იუდას ბაკეთად, ვახტანგ ირაკლის ნაკვეთად“.

¹⁵ Слава на полях: «1-е», а выше — «27».

металлов и минералов, а оставить все то в пользу царей грузинских, а принять только ежегодную присылку шелку, вин и лошадей.

3. По благоразсуждению вашему назначить им субсидии денежные по числу войск во время войны, а на первое время сумму некоторую, буде изволите найти надобным.

4. Отклонить всякое их знакомство с императором¹⁶ и с другими христианскими державами; сказав, что они имеют условие не мешаться в дела, до Азиатских наших соседей касающиеся; да и писем к императору не посылать.¹⁷

5. О войсках и о всем прочем государыня изволит ожидать от вашей светлости примечаний, оставляя вам и по сим пунктам снесимся.

6. Ея величество изволила примечать, не нужен ли под вашим руководством мир между царями Ираклием и Саломоном постановить ясный и точный, учиня себя как ручателем одного, так и арбитром в случае взаимных вновь жалоб.

[Б. Мнение А. Безбородко]

При¹⁸ постановлении такового союза не худо бы:

1. Вместить право монархам нашим, дивану (?) царям грузинским — инвеституру, и чтобы более сей народ привязать к России, то бы весьма полезно иерархию их привязать к нашему Синоду, а знатнейшим фамилиям дать право Российского дворянства; архиепископа же католика — то ему соборного, поставить степенем в Российской церкви между первыми.

2. Еще более безкорыстие доказано будет, если тому и вино приказано будет брать за известную цену, тем паче, что сие касается простого народа.

3. Можно инородовать навсегда два баталиона пехоты с четырьмя пушками; сие тем паче будет полезно, что горския дикия народы с обеих сторон гор приперты будут и коммуникация с Грузиями обеспечится. Помянутые баталионы сменять погодно. Что ж касается до военного время, тогда отряд войск числом своим будет зависеть от обстоятельств.

4. Когда по духовенству они привязаны будут к Синоду, то по сему примеру и римское духовенство от России же получать будут, а сим

¹⁶ Австрийским.

¹⁷ Подразумевается переписка царя Ираклия с австрийским императором в 1782 году, копии которой Ираклий сам послал в Россию.

¹⁸ Сверху: «28».

кончится сношение с императором,¹⁹ которому причиною миссионарии.

5. Как выше упомянуто, что сие зависит от обстоятельств военных, о чем я пространно пишу в генеральном предположении действии военных.

6. Сие весьма нужно, ибо их²⁰ согласие усилить нашу оборону в той части.²¹

АВПР, ф. Сн. России с Грузией, 1776-1804 гг., оп. 110/2, д. 18, лл. 66-67.

Автограф А. Безбородко.

№4

1783 წ. ივნისის 28, – რწმუნების სიგელი, მიცემული

ერეკლე მეორის მიერ იოანე პაპრატიონისა და

ბარსევეან ჭავჭავაძისათვის რუსეთთან ხელშეკრულების დასადავად

არა ერთგვის მიუერთმევიათ თხოვად ტახტისადმი ყოვლისა რუსეთის თვთ-მპყრობელთასა წინაპართა ჩუშნთა, მეფეთა ქართლისა და კახეთისათა; ხოლო კმსგავსად მათსა ტახტისადმი აწ ბედნიერად მმეფობისა იმისის იმპერატორებისა დიდებულებისა ეკატერინა მეორისა, იმპერატრიცისა და თვთ-მპყრობელისა ყოვლისა რუსეთისა: მოსკოვისა, კიევისა, ვლადიმირისა, ნოვოგოროდისა, მეფისა ყაზანისა, მეფისა ასტრახანისა, მეფისა სიბირისა, კელმწიფისა პსკოვისა და დიდისა თავადინასი სმოლენსკისა, თავადინასი ისტლანდისა, ლიფლანდიისა, კორელისა, თვერისა, იულორისა, პერმისა, ვიატსკისა, ბოლღარისა, და სხუათა, კელმწიფისა და დიდისა თავადინასი ნოვოგოროდის ნიზოვის ქუშყანისა, ჩერნიგოვისა, რეზანისა, როსტოვისა, იაროსლავისა, ბელაოზერისა, უდორისა, ობდორისა, კონდიკისა და ყოვლისა ჩრდილოეთისა კერძოდსა; მბრძანებელისა და კელმწიფისა ივერთა ქუშყანისა, ქართლისა და საქართუშლოდსა მეფეთა, და ყაბარდოს ქუშყანისა, ჩერქეზისა და მთიურისა კინაზთა და სხუათა შემკვდრისა კელმწიფისა და მფლობელსა მივართუთ უმდაბლესი თხოვად ჩუშნ, ირაკლი მეორემან, მეფემან ქართლისა და მეფემან კახეთისამან, შემკვდრემან მთავარმან სამცხე-საათაბაგოსამან, მთავარმან ყაზახისამან, მთავარმან ბორჩალოდსამან, მთავარმან შამშადილოდსამან, მთავარმან კაკისამან, მთავარმან შაქისამან, და მთავარმან შირვანისამან, მფლობელმან და მბრძანებელმან განჯისა, ერევნისა და სხუათამან,

¹⁹ Австрийским.

²⁰ Царей.

²¹ Внизу, за линией, написано: «Царя Соломона письма еще переводятся».

მიღებისათვის ჩუშნისა და მონაცულებათა ჩუშნთასა მფარველობასა ქუშმე იმისის იმპერატორების დიდებულებისა და აღსარებისათვის ჩუშნ კერძო უზენაესისა კელმწიფებისა მისისა და მენაცულებათა რუსეთის საიმპერატოროს ტახტისათა, ქართლისა და კახეთისა მფლობელთა ზედა. და უკანასკნელ მივიღვეთ იმისის იმპერატორების დიდებულებისაგან მოწყალებით ნებად ამას ზედა, რომლისაცა დასამტკიცებელად ცხადითა და ორითვე კერძოდთა მსგავსითა განწესებითა აღვარჩიეთ და სრულისა ძალისა მქონებელ ვკყავით ჩუშნ კერძო საყუარელნი და ერთგულნი ყმანი ჩუშნნი: კნიაზი იოვანე კონსტანტინოვიჩი ბაგრატიონი, მხედრობისა ჩუშნის მემარცხენე სპასპეტი, რომელსაცა აქუნ პრწმუნებულ საქმენი ერეენისანი, და კნიაზი გარსევან რევაზოვიჩი ჭავჭავაძე, ჩუშნი მანდატურთ უხუცესი და ზედამხედუჭლი წაზახისა სამთავროსა, რომელთათვისცა მიგვცია სრული მინდობად, რათა მისისა იმპერატორების დიდებულებისაგან განწესებულთა სრულისძალის-მქონებელთა თანა რადცა განაწესონ, დაამტკიცონ და მოაწერონ ტრაქტატთა მფარველობისათვის ჩუშნ ზედა მისის იმპერატორების დიდებულებისა და მაღალთა მენაცულებათა მისთასა, და ჩემ მიერ აღსარებისათვის უზენაესისა კელმწიფებისა ყოვლისა რუსეთის თუთმპყრობელთასა ქართლისა და კახეთის მეფეთა ზედა აღვსტქუამ ჩუშნისა მეფობითისა სიტყვთა, რომ კეთილად მივიღებ და უიჭუჭლად აღვასრულებ ყოველსა მას, რადცა კნიაზ იოვანე ბაგრატიონისა და კნიაზ გარსევან ჭავჭავაძისაგან ძალითა აწინდელისა სრულისა ძალისა მქონებელობისათა აღითქმიან, განიწესებიან და მოიწერებიან. ესრეთვე მიეცემისცა ამათ ზედა რატიფიკაციად ჩუშნი განწესებულსა დროსა, რომლისაცა დასარწმუნებელად ამას სრულსა ძალსა ჩუშნ საკუთარიითა კელითა ჩუშნითა მოვაწერეთ და უბრძანეთ დამტკიცებად სამეფოდთა ბეჭდითა ჩუშნითა. მეეცათ სამეფოსა ქალაქსა ჩუშნსა ტფილისს, იუნისის 28 დღესა, წელსა შობითგან ქქესით 1783, ოც და მეათცხრამეტესა წელსა მეფობისა ჩუშნისასა.

ბეჭედი

ერეკლე.

თავადი დავით ორბელიანი.

თავადი ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილი.

[A. პრეამბულა და 13 ძირითადი მუხლი]²²სახელითა ღმრთისა ყოვლისა-შემძლებელისა ერთისა
სამ-წმინდაობასა შინა დიდებულისათა

ადრითგან ერთ-მორწმუნოებამან ყოვლისა რუსეთისა იმპერიისა თანა ქართუშვლთამან მსახურა მფარველობითა, შემწეობითა და შესავედრებელობითა მათ ერთათა და უგანათლებულესთა მათთა მფლობელთათა წინა-აღმდგომად მაჭირვებელთა, რომელთაცა ქუშუმე შემედრომ იყვნეს იგინი მეზობელთაგან თვსთა. მფარუშვლობამან ყოვლისა რუსეთისა თვითმპყრობელთამან მეფეთა მიმართ საქართუშვლოდსათა, ნათესავთა და ყმათა მათთადმი მინიჭებულმან, გამოიყუანა მოკიდულებად იგი უკანასკნელთა ამათ პირუშვლთა მათგან, რომელიცა უფროსდა ირუშვნების რუსეთის საიმპერატოროდსა ტიტლოსაგან.

აწ ბედნიერად მშეფობმან იმპერატორებისა მისისა დიდებულეებამან ცხადუყო ერთა ამათ ნამდვილითა სახითა მონარხოებითი თვსი კეთილ-ნებობად და დიდ-სულობითი მზრუნუშვლობად კეთილობისათვს მათისა თვსითა ძლიერითა მეცადინობისა დართვთა განთავისუფლებისათვს მათისა უდლისაგან მონებისა და საყუდრელისაგან ტყვედ მიკდისა ვაჟთა და ქალთასა, რომლისაცა რომელნიმე ერნი ამათგანნი მიცემად შეკრულ იყვნეს და განაგრძელებს თვსსა მონარხოებითსა მოხედუასა მფლობელთა მათდამი. ჰაზრითა ამით სიმდაბლედ შთამოსრულმან თხოვასა ზედა უგანათლებულესისა მეფისა ქართლისა და კახეთისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩისა, რომელიცა მიღებულ-იქმნა ტახტისადმი მისისა დიდებულეებისა მიღებისათვის ყოვლითა მემკვიდრითა და მენაცულობითა თვსითა და ყოვლითა სამეფოთა და სამფლობელოთა თვსითა მონარხოებითსა მფლობელობასა ქუშუმე მისისა დიდებულეებისასა და მალალთა მემკვიდრეთა მისთადა მოსაყდრეთა უზენაეს კელმწიფედ აღსარებითა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატოროთა მეფეთა ზედა ქართუშვლთა და კახეთისათა, ყოვლად უმოწყალებლობით ინება აღდგინება და დამტკიცებად მეგობრობითისა პირობისა ჰხსენებულისადმი უგანათლებულესისა მეფისა, რომლისაცა ღონედ ერთ კერძო უგანათლებულესობა მისი სახელითა თვსითა და თვსთა მენაცულებათა

²² გეორგიევსკის ტრაქტატი, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, ოთხი დამოუკიდებელი დოკუმენტის სახით გაფორმდა.

ზოლო უგანათლებულესობამან ქართლისა და კახეთისა მეფისა ირაკ-
ლი თეიმურაზოვიჩისამან აღირჩია და სრულისა ძალისა ჰყუნა კერძოდთ
თვსით ბრწყინჴალენი სამკედროსა თვსისა მემარცხენე სპასპეტი კნიაზი

²³ ტექსტშია: დეისტობტველნი.

თავადი იოანე კოსტანტინევიჩი ბაგრატიონი და მისის უგანათლებულესობისა თავადი გარსევან ჭავჭავაძე მანდატურთ-უხუცესი.

ჰესენებულთა მათ, სრულისა ძალისა მქონებელთა და შეწევნითა ღწისათა საქმისა მიმართ მიწევნულთა, ურთიერთარს ნაცულის-მგებელთა სრულისა ძალისა მქონებელობისა მიერ, მეგრ ძალისა მათისა, დაადგინეს და დაამტკიცეს, და მოაწერეს შემდგომთა არტიკულთა ანუ წევრთა:

არტიკული პირველი

უგანათლებულესობა მისი, მეფე ქართლისა და კახეთისა სახელითა თჳსითა, მემკვიდრეთა და მენაცულებითა თჳსთა დღესასწაულობით უკუნსთქუამს ყოველსა ვალობასა, ანუ ვითარსამე ტიტლოსა ყოვლისაგან მოკიდულებისა სპარსთასა, ანუ სხუათა მპყრობელთასა და ამით ცხადჰყოფს წინაშე პირსა ყოვლისა სოფლისასა, ვითარმედ არა შერაცხს იგი თჳს ზედა და მენაცულებითა თჳსთა ზედა სხუასა თვთმპყრობელსა თჳნიერ უზენაესისა კელმწიფებისა და მფარუჭლობისა მისისა იმპერატორების დიდებულებისა და მაღალთა მისთა მემკვიდრეთა და მენაცულებითა საიმპერატოროფსა ტახტისა ყოვლისა რუსეთისათა, აღმთქმელი ტახტისა მის ერთგულებისა და შხა-ყოფისა შეწევნისათჳს სარგებელისა საკელმწიფოფსა (რუსეთისა) ყოველსა შინა შემთხუჭვასა და დროსა, სადაცა ესე ითხოვებოდეს მისდამი.

არტიკული მეორე

დიდებულება იმპერატორებისა მისისა მიმდებელი უგანათლებულესობისაგან მისისა ესოდენისა უზაკუჭლობისა აღთქმისა, აღსთქუამს თანასწორადუჭ და იმედუელ ჰყოფს იმპერატორებრითა სიტყვითა თჳსითა თავისა თჳსისათჳს და მოსაყდრეთა თჳსთათჳს, ვითარმედ მოწყალება და მფარუჭლობა თჳსი უგანათლებულესთა მეფეთა ქართლისა და კახეთისათა არაოდეს მიეღების, რომლისაცა დასამტკიცებულად დიდებულება მისი აძლევს იმპერატორებრსა თავს-მდებობასა თჳსსა მრთლად (და დაუკლებულად) დაცუასა ზედა აწინდელთა სამფლობელოთა მისისა უგანათლებულესობისა მეფისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩისათა და წინადადებს განვრცელებასა ესევეითარისა თავს-მდებობისასა ესე გუარსა ზედა სამფლობელოსა, რათა რომელნიცა წარმდინარეობასა შინა დროთასა გარემოებითა და განრჩევითითა ზატიითა შესაბამად სამფლობელოფსა მისისა იპოვებიან, პოვნილნი იგი სამფლობელოფსა მისისა მიმართ დაიმტკიცებიან.

არტიკული მესამე

განცხადებასა შინა ამის უზაკუჭლობისასა ვითართაცა ზატიითა უგა-

ნათლებულესობა მისი მეფე ქართლისა და კახეთისა აღიარებს უზენაესსა კელმწიფებასა და მფარუშლობასა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატორთასა განიწესების, ვითარმედ: ცსენებულნი იგი მეფენი ოდეს-იგი მიიწევიან მემკვდრეობით სამეფოსა ზედა მათსა, მსწრაფლ აუწყებდენ ამისთვის კარსა საიმპერატოროსა რუსეთისასა და ითხოვდენ დესპანთა თვსთა მიერ სამეფოსა ზედა თვსსა იმპერატორებრსა დამტკიცებასა ინვესტიტურისა წერილითა (ესე იგი არს) ბოვრაყი ანუ დროშა ყოვლისა რუსეთისა ღერბითა, მქონებელი საშუალ თვსსა ჰცსენებულთა სამეფოთა ღერბისა, კრმალი, კუშერთხი საბრძანებელი, მანტია ანუ წარმოსახმელი ყარყუმი. ნიშანნი ესე ანუ დესპანთა ერწმუნების, ანუ მესამზღუერთა მთავართა ძლით მიიწევის მეფისადმი, რომელიცა მიღებასა ზედა მუნ დასწრებითა რუსეთისა მინისტრისათა თანა-მდებ არს, რათა იფიცოს დღესასწაულობით ერთგულებისათვის და გულის-მოდგინებისა იმპერიისა რუსეთისა და უზენაეს შერაცხვსათვს კელმწიფებისა და მფარუშლობისა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატორთასა ესევითარითა ხატიითა, ვითარცა დადებულ არს ფიცი იგი არტიკულთა ამათ თანა, წესი ესე თანა-აძს აღსრულებად ყოვლად უგანათლებულესსა²⁴ მეფესა ქართლისა და კახეთისასა ირაკლის თეიმურაზოვიჩსა.

არტიკული მეოთხე

დამტკიცებისათვს ვითარმედ ჰაზრი მისისა უგანათლებულესობისა განსჯითა ესოდენ მჭირისისა შეერთებისა ყოვლისა რუსეთისა იმპერიისა თანა და აღსარებისათვს უზენაესისა კელმწიფებისა ყოვლადუბრწყინუალესის ამის იმპერიისა მფლობელთასა, ვითარმედ არიან უზაკუშლ, აღსთქუამს უგანათლებულესობად მისი, რათა უწინარეს თანკმობისა უპირუშლესისას მესამზღუერისა მთავრისა და მინისტრისა მისისა იმპერატორების დიდებულებისა ჰრწმუნებულისა არა აქუნდეს მიწერ-მოწერად გარემოთა მფლობელთა მიმართ, ზოლო ოდეს-იგი მოვალნ²⁵ მათ მიერ დესპანნი ანუ წერილნი, ჰყოფს განზრახვასა უპირუშლესისა მიმართ მესამზღუერისა მთავრისა და მინისტრისა მისისა იმპერატორების დიდებულებისა სა უკუნ ქცევისათვს დესპანთასა და შესაფერისათვს სიტყვს-გებისა მფლობელთა მათ მიერ.

არტიკული მესამე

რათა ადვლად აქუნდესმცა ყოველივე იგი საჭიროდ მიწერ-მოწერად და თანკმობად რუსეთისა საიმპერატოროდსა კარისა თანა, ჰსურს ამისთვს უგანათლებულესობასა მისსა მეფესა ირაკლის, რათა ჰყუშსმცა წინაშე

²⁴ დედანშია: უგანათლებულესსა.

²⁵ დედანშია: მოვალნ.

კარისა მის მინისტრი ანუ რეზიდენტი, ზოლო დიდებულებს იმპერატორებისა მისისა მოწყალებით მიმღებელი მისი აღსთქვამს, ვითარმედ იგი კარსა ზედა მისსა მიღებულ იქმნების რიცხუსა შინა სხუათა მფლობელთა მინისტრთა თანა თანა-პსწორითა ნიშნითა თვსითა, და გარდა ამისსა ჰნებაეს, რათა კერძოდთა თვსით ჰყუწმცა მინისტრი რუსეთისა წინაშე მისისა უგანათლებულესობისა.

არტიკული მამუწა

დიდებულება იმპერატორებისა მისისა, მიმღებელი კეთილნებებით აღსარებისა უზენაესისა გელმწიფებისა და მფარუშლობისა სამეფოთა ზედა ქართლისა, კახეთისა და საქართველოდსათა, აღსთქვამს სახელითა თვსითა და მოსაყდრეთა თვსითა: პირველად, ერთა მის სამეფოდსათა შერაცხს ყოფად მჭირსითა კავშირითა სრულებით თანაჰმად იმპერიისა თანა თვსისა. მაშასადამე, მტერთაცა მათთა შეჰრაცხს მტრად თვსსა, რომლისათვსცა პორტის ათამანისა თანა (ესე იგი ზონთქრისა), ანუ სპარსეთისა, ანუ სხუათა მპყრობელთა და სამფლობელოთა თანა მშვიდობად დამტკიცებული სათანადო არს, რათა განგრძელდეს დიდებულებისა მისისა და საფარუშლოთა ერთაცა ამათ ზედა; მეორედ, უგანათლებულესსა მეფესა ირაკლის თეიმურაზოვიჩსა და სახლისა მისისა მემკვიდრეთა და მენაცულებთა და ტომთა დაიცავს უცუალებელად სამეფოთა ზედა ქართლისა და კახეთისათა; მესამედ, შინაგანსა გელმწიფებისა მმართველობასა თანა შეუღლვილსა მსჯავრსა და სამართალსა და შეკრებასა მისაცემელის ზარკისასა დაანებებს მისსა უგანათლებულესობასა მეფესა სრულსა შინა ნებასა და სარგებულობასა მისსა და დააყენებს მთავართა სამკედროსა და სამოქალაქოსათა აღრევად, ვითარიცაღა იყო განწყესებად ერთა მათ ჰკსენებულთა.

არტიკული მამუმიდი

მისი იგი უგანათლებულესობა მეფე, ღირს-თანამდებობითთა კრძალულებითა მიმღებელი ესოდენ მოწყალებითისა იმედოვნებისა მისისა გან იმპერატორების დიდებულებისა, აღსთქვამს თავსა²⁶ თვსისა და ტომთა თვსითაც: პირუშლად, რათა იყოს ნიადაგ მზად სამსახურსა ზედა მისისა დიდებულებისა და მკედრობითა თვსითა; მეორედ, მთავართადმი რუსეთისათა, რათა იქცეოდესმცა სამარადისოთა მიწერმოწერითა, რადცაღა თვს-ეყვს მისისა იმპერატორების დიდებულებისა სამსახურსა და კმა ჰყოფდეს თხოვათა მათთა და ყმათა მისის დიდებულებისათა სცუდეს ყოველთაგან განსაცდელთა და შეიწრებათა; მესამედ, განწყესებასა შინაკაცთასა (თვსისა სამეფოდსათა)

²⁶ დედანშია: თავსა.

ადგილთა ზედა აღყურებისა ზედა მათსა ხარისხთა შინა ანუ აღსავალთა, რომელთამე, რათა უსაკუთრესად აჩუშნოსმცა უდიდესობაჲ მსახურებისათჳს რუსეთის იმპერიისა, ესე-ვითარსა პატივის-ცემასა ზედა მოკიდულ არს განსტყნება და ბედნიერობა ქართლისა და კახეთისა სამეფოდსა.

არტიკული მარჯმ

დასამტკიცებელად უსაკუთრებისა მონარხისა კეთილ-ნებობისა მისის უგანათლებულესობისა მეფისადმი და ერთა მიმართ მისთა, და უმეტესისა შეერთებისა რუსეთისა თანა ამათ ერთმორწმუნეთა ერთა თანა, ინებებს მისი იგი დიდებულებაჲ, ვითარმედ კათოლიკოზსა ანუ უმთავრესსა არხიეპისკოპოსსა მათსა, რათა აქუნდეს ადგილი რიცხუთა შორის რუსეთისა მღუდელთ-მთავართასა მერტყსა შინა ხარისხსა, ესე იგი არს შემდგომად ტობოლსკისა, და ყოვლად უმოწყალებლობით მიუბოძებს მას ნიადაგ ტიტლოსა უწმინდესისა სინოდის ჩლენობისასა. ხოლო მართებისათჳს საქართველოსა ეკკლესიათასა და მიწერ-მოწერთასა, თუ ვითარ სათანადო არს რუსეთისა სინოდისადმი, ამისთჳს უკუშ დაიწერების სხუა არტიკული.

არტიკული მცხრი

განვრცელებისათჳს მოწყალებისა თჳსისა ყმათადმი მისისა უგანათლებულესობისა მეფისათა, თავადთა და აზნაურთათჳს, განაწესებს დიდებულება იმპერატორებისა მისისა, ვითარმედ ყოველნი იგი ყოველსა შინა ყოვლისა რუსეთისა იმპერიასა იქმნებიან ესრეთ მსარგებლებელ ყოვლითა მით უპირატულებლობითა და სარგებელითა, რომელნიცა შეეფერებიან რუსეთისა კეთილშობილთა, ხოლო უგანათლებულესობა მისი მიიღებს მადლობით ესოდენ მოწყალებითსა ყმათადმი მისთა სიმდაბლით შთამოსლუასა და შეიკრეს წარგზავნად კარისადმი მისისა²⁷ დიდებულებისა ნუსხასა კეთილ-შობილთა გუარათასა, რათამცა მით შესაძლებელ²⁸ იყოს ცნობად ნამდვლი ზედმიწევნილებაჲ, თუ რომელსა ვითარიმე ეშესაბამების სამართალი.

არტიკული მათი

განაწესების, ვითარმედ ყოველნი საზოგადოდ შობილნი ქართლისა და კახეთისანი შემძლებელ არიან რუსეთსა შინა დასახლებად და კუალად უკუნ-ქცევადვე დაუყოვნებელად; ხოლო ტყუშნი, უკეთუ საჭურჭელითა ანუ გამოკსნითა რომლითამე თურქთაგან და სპარსთა, ანუ სხუთა ერთაგან განთავისუფლდენ, რათა განტევებულ იქმნენ ქუშყანასა თჳსსა

²⁷ დედანში ჯერ პატარა ასოებით დაუწერიათ „მისისა“, მაგრამ გადაუშლიათ და კვლავ დაუწერიათ იგვეფ, ოღონდ დიდი ასოებით იმპერატორისადმი კრძალვის ნიშნად.

²⁸ დედანშია: შე შესაძლებელ.

წადილისაებრ თვისისა. მაგრა რადცაღა-იგი წარგებულ არს გამოცხნასა და მოყვანებასა ზედა მათსა, გარდაიკადონ იგი; თუთ უკუშ ამასვე უგანათლებულესობადცა მისი მეფე აღსთქუამს წმიდად აღსრულებად განჰსჯითა რუსთა ტყუშითათჳს, რომელნიცა დატყვევებულ იქმნენ მეზობელთაგან.

არტიკული მათერთმეტი

ვაჭრობასა ქართლისა და კახეთისასა აქუშ თავისუფლებად, რათა განავაჭროს სავაჭროდ თჳსი რუსეთსა შინა და ისარგებლონ მითუშ სამართლითა და პატივის-ცემითა, რომლითაცა მკუდრნი რუსეთისანი სარგებლობენ; ნაცუღადუშ მისსა აღსთქუამს მეფედცა განწესებად თავთა მთავართა მესამზღურეთა ანუ მინისტრთა მისისა დიდებულებისათა ყოვლითა ძალითა აღსუბუქებად ვაჭრობისა რუსთასა სავაჭროთა შინა სამფლობელოთა შინა თჳსთა, ანუ მგზავრ განმვლელთა რუსთა ვაჭრობისათჳს სხუათა შინა ადგილთა. ამისთჳს რომელ გარდა ესე-გუარისა ნამდჳლსა განწესებისა და ზავისა სარგებელთათჳს ვაჭრობისათა ადგილი ქონებად შეუძლებელ არს (ესე იგი არს, სხუაგუარ ვაჭრობად შეუძლებელ არს).

არტიკული მათორმეტი

ზავი უკუშ ესე ანუ პირობა იქმნების საუკუნოდ, მაგრა, უკეთუ განხილულ იქმნეს რადმე საჭიროდ შეცუალებად, ანუ დართუად ურთიერთისათჳს სარგებელისა, აქუშ მას ადგილი ორთავე კერძოთა თანკმობისა.

არტიკული მათსაგმეტი

კმა ყოფისათჳს აწინდელისა ტრაქტატისა სათანადო არს ურთიერთას შეცუალებულ-ყოფად ექუშთა თთუშთა შინა კელის-მოწერითა, ანუ უკეთუ უმსწრაფლეს შესაძლებელ იყოს.

რომლისა დასარწმუნებელად ქუშმო მომწერელთა, სრულისა ძალისა მქონებელთა, მებრ ძალისა სრულ-ძალ-მქონებლობისა მათისა მოაწერეს არტიკულთა ამათ ზედა და ამას თანა თჳსნიცა დასხნეს ბეჭედნი. თუშსა იჟლისსა, დღესა 24, წელსა 1783. წმიდის გიორგის კრეპოსტი.

Павел Потемкин.²⁹

თავადი იოანე ბაგრატიონი.

თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

АВПР, ф. Трактаты, оп. 2 (466а), д. 178, лл. 3-5. დედანი.

²⁹ ლუქის ბეჭდები, რომლებიც დედნის ზონარის ბოლოზეა დასმული.

[ნ. სეპარატული მუხლები]

სეპარატინი ანუ მზანი არტიკული

სეპარატინის არტიკული პირველი

ჰაზრი მტკიცე მისის იმპერატორების დიდებულებისა, რათა ერთ-მორწმუნენი მცა ერისა მისისა ნი ესოდენ მჭირსითა საკრუშლითა შეერთებულნი მისისა თანა იმპერიისა ეგნენ ურთიერთარს მეგობრობასა შინა და სრულსა თანკმობასა საშიშრად მოშურნეთა მეზობელთა მათთა და მოსაწყულელად შეერთებულთა ძალითა მათდა, რომელნიცა შეეხებიან ვნებად თავისუფლებასა, განსვენებასა და კეთილდღეობასა მათსა, რომლისათვის უკუშე აღიძრვის დიდებულება მისი. მისისა უგანათლებულესობისადმი შეფისა ქართლისა და კახეთისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩისა, მიცემად მეგობრობითისა ჰაზრისა და განზრახვისა (ესე იგი რჩევისა) დაცვისათვის მეგობრობისა და კეთილისა თანკმობისა უგანათლებულესისა შეფისა მიმართ იმერთასა სოლომონისა განწყესებისათვის ყოვლისა მის რადცადა შესაძლებელ არს ოდენ ღონიერ-ყოფად, წინათვე ჰსწრობად ყოვლისა ვერ გულისკმისსაყოფელისა, აღჰსთქუამს იმპერატორებრითა სიტყვითა თვსითა არა თუ ოდენ შეწევნად მეცადინობითა თვსითა ყოფისათვის ესოდენ სასარგებლოდსა ამის საქმისა, არამედ ამას ესევეთარსა ზედა მშვიდობასა და თანკმობასა მისცემს თვსსა თავს-მდებობასა.

უგანათლებულესობა მისი მეფე ირაკლი, მიმღებელი თანამდებობითითა მადლობითა დიდსულობასა მისისა დიდებულობისა ზრუნვისასა დაცვისათვის მეგობრობისა ერთა შორის ერთ-გუარათა და ერთ-სჯულთა, და უმაღლესსა თავსმდებობასა მისსა აღიარებს ამით, ვითარმედ ურთიერთთა საქმეთა შინა მათთა უგანათლებულესისადმი შეფისა სოლომონისა აწ და შემდგომად შერაცხს მისისა იმპერატორებისა დიდებულებასა³⁰ სრულიად მეშუამავლედ და განაგდებს მისისა მიერ უზენაესისა განჩინებისა ანუ განჩენისა ვერ გულისკმის-საყოფელთა შფოთთა შორის ორთა ამათ მფლობელთა უფროს ყოვლისა მოლოდებისა გამოსრულთა.

არტიკული მორამ სეპარატინისა

დაცვისათვის სამფლობელოდსა ქართლისა და კახეთისათა ყოვლით კერძო შეხებისაგან მეზობელთასა და სიმტკიცისათვის მკედრობისა მისისა უგანათლებულესობისა შეფისა, დიდებულება იმპერატორები-

³⁰ დედანშია: დიდებულებასა.

სა მისისა აღსთქუამს შენახუად სამფლობელოთა შინა მეფისათა ორსა სრულსა ბატალიონსა ქუშეთისა ოთხითა ზარბაზნითა, რომელთაცა პრავეიანტი და საჭმელი უსიტყუთა ხარისხისაებრ მკედრობისაგანთა მათ მიეცემის, და პრავეიანტი იგი და საჭმელი უსიტყუთა სყიდულ იქმნების ნაყოფი ძლით ქუშყანისა თანკმობითა მისის უგანათლებულესობისათა თავისა თანა მესამზღვრისა მთავრისა დადებულითა ფასითა.

არტიკული მესამე სპარატიისა

დროსა ბრძოლისასა უთავესი იგი მთავარი მესამზღვრე მისისა იმპერატორების დიდებულებისასა კერძოდ ნიადაგ სრულისა ძალისა ქონებად თანა-მდებ არს, რათა უგანათლებულესობასა მისსა მეფესა ქართლისა და კახეთისასა ეთანკმოსცა და დასდუას ჰაზრი შეწევნისათვს თქმულთა მათ ქუშყანათა და წინა-აღმდგომისა მტერთასა მოქმედებისათვის, რომელიცა არა სხუშვბრ, არამედ ვითარცა საერთოდ მტრად შერაცხუად სათანადო არს. ამას თანა განიწესების ესეცა, ვითარმედ: უკეთუ რაოდენიმე მკედრობა ქართლისა და კახეთისა კმარებულ იქმნეს სამსახურისათვს მისისა იმპერატორების დიდებულებისასა გარეგან საზღუართა მათთა, მაშინ განიჩინების მათთვს შესანახავი სრული, თანასწორი მისისა დიდებულებისა მკედართა.

არტიკული მეთხე სპარატიისა

დიდებულე ბა იმპერატორებისა მისისა აღსთქუამს, რათა დროსა ბრძოლისასა იკმაროსმცა ყოველი შემძლებელობად მეცადინობისა ღონითა საჭურჭელისათა, ხოლო დროსა მშვიდობისასა დაზავებისა მიერ უკმო-ქცევისათვს ქუშყანისა და ადგილთა მტერთაგან ქონებულთა და ძუშლადვე სამეფოჲსა მიმართ ქართლისა და კახეთისა შერაცხილთა, ესენი უკუშ დაშთებიან სამფლობელოდ მუნებურთა მეფეთა საფუძუშლსა ზედა თქმულთა ჰაზრთასა, რომელნიცა ითქუნენ მფარუშლობისათვს და უზენაესისა კელმწიფებისა ყოვლისა რუსეთისა იმპერატორთა.

ამათ სეპარატის არტიკულთა აქუსთ ესევეითარივე ძალი, ვითარმცა თვთ ზემო წერილნი იგი ტრაქტატნი ზემო წერილისაებრ ლექსითი-ლექსად შემოყუანილ-ქმნილ იყუნენ, რომლისათვსცა სრულ-ყოფასა ამისსა, იგივე პაემანი აქუს შეცუალეზასა ზედა ანუ დართუასა.

რომლისა დასარწმუნებელად ქუშმო მომწერელთა სრულისა ძალისა მქონებელთა, მეზრ ძალისა სრულ-ძალ-მქონებლობისა მათისა, მოაწერეს არტიკულთა ამათ ზედა და ამას თანა თვსნიცა დაჰსხნეს ბეჭედნი. თუშსა

იშლისსა, დღესსა 24, წელსა 1783. წმიდის გიორგის კრებოსტი.

Павел Потемкин.³¹

თავადი იოანე ბაგრატიონი.
თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

АВПР, ф. Трактаты, оп. 2 (466а), д. 178, л. 6. დედანი.

[B. ერეკლეს ფიცის ნიმუში]

სა ხე, რომლისაებრ უგანათლებულესობა მისი მეფე ქართლისა და კახეთისა ირაკლი თეიმურაზოვიჩი ჰყოფს ფიცითსა აღთქმასა ერთგულობასა ზედა მისისა იმპერატორების დიდებულებისასა თვითმპყრობელისა ყოვლისა რუსეთისასა და აღსარებასა მფარუშლობისა და უზენაესისა კელმწიფებისა იმპერატორთასა მეფეთა ზედა ქართლისა და კახეთისათა.

მე უკუჲ ქუტუმო ჰქსენებული აღუსთქუამ და ვფიცავ ამას ყოვლისა-შემძლებელთა ღთითა, წინაჲ წმინდისა სახარებისა მისისა, ვითარმედ მნებაეს და თანა-მდებცა ვარ მისისა იმპერატორების დიდებულებისასა ყოვლად უბრწყინვალესისა და უმაჲრობელესისა³² დიდისა კელმწიფისა იმპერატრიცადსა და თვითმპყრობელისა ყოვლისა რუსეთისა ეკატირინა ალექსიენადსა და მისისა ყოვლად საყუარელისა ძისა, ყოვლად უბრწყინვალესისა კელმწიფისა ცესარევიჩისა და დიდისა კნიაზისა პავლე პეტროვიჩისა, ყოვლისა რუსეთისა საიმპერატოროდსა ტახტისა ჰსჯულიერისა მემკვიდრისა და ყოველთა მაღალთა მოსაყდრეთა მის ტახტისათა, რათა ვიყო ერთგულ სარწმუნო და კეთილისმწადნელ, აღჯარებ სახელითა ჩემითა, მემკვდრეთა და მენაცულებთა ჩემთა და ყოველთა სამეფოთა და სამფლობელოთა ჩემთა საუკუნოდ უმაღლესსა მფარუშლობასა და უზენაესსა კელმწიფებასა მისისა იმპერატორების დიდებულებისასა და ყოველთა მაღალთა მოსაყდრეთა მისთასა ჩემ ზედა და მოსაყდრეთა ჩემთა ქართლისა და კახეთისა მეფეთა ზედა, რომლისაცა შედგომითა განვაგდებ ყოველსა ჩემ ზედა და სამფლობელოთა ჩემთა ზედა, ვითართამე მისაღებელთა ტიტლოთა ანუ წინადადებათა ვითარისამე უფლებისა ანუ კელმწიფების სხვათა კელმწიფეთა და მპყრობელთასა, და უარ-ვყოფ მფარუშლობასა მათსა, შევიკრვი წმინდითა ქრისტეანებრითა სცნდისითა ჩემითა, ვითარმედ მტერთა რუსეთისა

³¹ ლუქის ბეჭდები, რომლებიც დედნის ზონარის ბოლოზეა დასმული.

³² დედანშია: უმაჲრობელისა.

საქელმწიფოებათა ვრაცხდე საკუთრად მტრად ჩემდა, ვითარმედ ვიყო მორჩილ და შზა ყოველსა შინა დროსა, სადაცა სახმარ ვიყო მსახურებასა შინა მისისა იმპერატორების დიდებულებისა და ყოვლისა რუსეთისა სახელმწიფოებასა, და ამას შინა ყოვლითურთ არა შევიწყალო სიცოცხლე ჩემი ვიდრე უკანასკნელ წუთადმდე სისხლისა, სამხედროთა და სამოქალაქოთა მისისა დიდებულებისა მთავართა მიმართ და მსახურთა ვიქცეოდე უმწუჭრალესითა თანკმობითა. და უკეთუ ვითარიმე საწყენი სარგებელისა და დიდებისა მისისა დიდებულებისა და მისის იმპერიისა ვჰსცნა საქმედ ანუ ჰაზრი, მყის განვაცხადო იგი. მოკლედ უკუთ ვიტყვ: ესრეთ ვიქცეოდე, ვითარცა ერთმორწმუნე რუსეთისა ერთადმი და შეკრულებისა ძლით ჩემისა განჰსჯითა მფარულობისა და უზენაესისა კელმწიფებისა მისის იმპერატორების დიდებულებისათა შესაბამ და თანამდებობით. ხოლო დასასრულ ჩემისა ამის ფიცისა ამბორს-უყოფ სიტყუასა და ჯუარსა მაცხოვრისა ჩემისა, ამინ.

მსახურებს სახე ესე ყოფადთა შა შემდგომთა მეფეთა ქართლისა და კახეთისათა ყოფისათჳს ფიცითისა აღთქმისა მეფობად მომავალთა, ოდეს-იგი მიიღებენ დამტკიცებითსა წიგნსა, დროშათა და ინვესტიტურთა, ბოძებულთა რუსეთისა საიმპერატორობასაგან კარისა.

რომლისადა დასარწმუნებელად ქუშმო მომწერელთა სრულისა ძალისა მქონებელთა, მებრ ძალისა სრულძალ-მქონებლობითა მოვაწერეთ სახესა ამას ზედა და დავებჴდეთ ბეჴდითა ჩუწნითა. თუჴსა იჴლისსა, დღესა 24, წელსა 1783. წმიდის გიორგის კრეპოსტი.

Павел Потемкин.³³

თავადი იოანე ბაგრატიონი.
თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

АВПР, ф. Трактаты, оп. 2 (466а), д. 178, л. 8. დედანი.

[Г. დამატებითი მუხლი]

ყისსაყახუნი ნაქიყაჴნი³⁴

ზინათგან შეფენი ჴართლისა და ხახეთისანი ძუწლით დროთგან იგ-
ჯრგვონსებთან სამეფოთა ჴჯრგვნითა და იცხებულებთან სამეფოსა ჴედა
ჩმიდითა შირონითა, ამისთჳს შისი ჴუჴიჴცეღაჴისი ჴიჴიყაჴნი-

³³ ლუქის ბეჴდები, რომლებიც დედნის ჴონარის ბოლოზეა დასმული.

³⁴ შესასრულებელი არტიკული.

Павел Потемкин.⁴⁴

თავადი გარსევან ჭავჭავაძე.

⁴⁴ ლუქის ბეჭდები, რომლებიც დედნის ზონარის ბოლოზეა დასმული.

№ 7

1784 წ. იანვრის 24. — გეორგიევსკის ტრაქტატის
სარატიფიკაციო სიგელი (რატიფიცირებული ტექსტი)
საძარეველოს მხრივ

[A. პრეამულა, 13 პირთადი მუხლი,
ფიცის ნიშნში და ერეკლეს მიერ მათი რატიფიკაცია]

ყ^მჯ ოაჲღნცფხუაჲსსი ოაჲაჲჰსუჲაჲსსი
ბიბი ყუბჰუჲი უჰსუჲაჲსსი ოაჲღნცფხუაჲსსი
ჰსუჲაჲსსი.⁴⁵ ყოვლისა ჰუსეთისა: შოსკოვისა, ზიგვისა, ზღადიმირისა,
ნოვოროდისა, ჰეფა ყაზანისა, ჰეფა ოსტრახნისა, ჰეფა სიბირისა,
ყელმწიფა ოსკოვისა და ბიდი შთავრინა სმოლენსკისა, შთავრინა ოსტ-
ლანდიისა, ზიგლანდიისა, ზორელისა, ზევერისა, ოულორსკისა, ოერ-
მსკისა, ზიატსკისა, ოოლღარისა და სხუათა ყელმწიფა და ბიდი შთა-
ვრინა ნოვოროდისა ნიზოვისა ჰუშყანათა, ზერნიგოვისა, ჰეზანისა,
ჰოსტოვისა, ოაროსლავისა, ოელაოზერისა, ოჲდორისა, ობდორისა,
ზონდიისა და ყოვლისა ზრდილოეთისა კერძოთა შბრძანებელი და
ყელმწიფა ოვერისა ჰუშყანისა, ჰართლისა და საჰართუშლოსა ზავადთა
და ჰაბართოს ჰუშყნისა, ზერჰეზთა, და შთიურთა ზავადთა და სხუათა
ჰემკვდრე ყელმწიფე და შფლობელი. ორაკლი მჲორე წყალობითა ო^რისათა
და ოაჲაჲსსი უჰსუჲაჲსსი ბიბი⁴⁶ კეთილ-
ნებობითა ჰეფე ჰართლისა, ჰეფე ზახეთისა, ჰემკვდრე შფლობელი სა-
მცხე-საათაბაგოსი, შთავარი ყაზახისა, შთავარი ოორჩალოსა, შთავარი
ჰამშადილისა, შთავარი ზაკისა, შთავარი ჰაჰისა, შთავარი ჰირვანისა,
შფლობელი და შბრძანებელი ოანჯისა და ორევენისა.

ოაჲაჲსსი უჰსუჲაჲსსი ბიბი⁴⁷ მიიღო
ყოვლად უმონყაღესობით თხოვა ჰუშნი ოაჲსამღუდელოესისადმი საყდრ-
ისა ოაჲაჲსსი⁴⁸ მორთმეული მიღებისათჳს ზუშნისა და ოონაცუალ-
ეთა ზუშნისა ყოვლითა სამეფოთა და სამფლობელოთა ზუშნითა ყ^მ-
უმაღლესსა მფარუშლობასა შინა ოაჲაჲსსი⁴⁹ და ოენაცუაღეთა
საყდრისა ოაჲაჲსსი უჰსუჲაჲსსი⁵⁰ აღსარებითა

⁴⁵ ყ^მდ უგანათლებულესი უთუთმჲვრობელესი დიდი კელმწიფე იმპერატრიცა კატერინა
ალექსიანა მჲვრობელი.

⁴⁶ თჰუშნის იმპერატორების დიდებულებისა.

⁴⁷ თჰუშნა imperatorebisa didebulebaman.

⁴⁸ თჰუშნისა.

⁴⁹ თჰუშნისა.

⁵⁰ თჰუშნის იმპერატორებისათა.

კერძოდ იუწყებით ოპონენტისა ყელმწიფებისა ყოვლისა ჟუსეთისა ოპონენტისა⁵¹ შეფეთა ზედა ჭარბისათა და ყოველთა ზედა სამფლობელოთა მათთა, შონარხოებითა ოპონენტისა⁵² იუწყებდნენ წყალობითა და მოწყალებითა ინებებდნენ დამტკიცება ახლითა წინდითა, რომელიცა დამტკიცდა ოპონენტისა ოპონენტისა⁵³ სრულის ძალის მქონებელისაგან და იუწყებდნენ მიერთა სრულის ძალის მქონებელთაგან დღესასწაულობითა პირობითა, რომელიცა არიან აქა შემოხმულ ლექსითი-ლექსად.

სახელითა იოსა⁵⁴ შონარხოებითა, შონარხოებითა სამ-წმიდაობასა შინა ბიდეულისათა!

დღითგან ერთ-მორწმუნეობამან ყოვლისა ჟუსეთისა შიშობისათანა ჭარბითგან შონარხოებითა, შემწეობითა მარად შესავე-დრებელობითა მათ ერთათა და ოპონენტისა მათთა მფლობელ-თათა წინა-აღმდგომად მაჭირუშებელთა, რომელიცა ქუშუშე შემწეობით იყვნენ იგინი მეზობელთაგან თვსითა; შონარხოებითა ყოვლისა ჟუსეთისა ოპონენტისა⁵⁵ შეფეთა მიმართ საქართველოსათა, ნათესავთა და ყმათა მათდამი მინიჭებულმან გამოიყურან მოკიდულებად იგი უკანასკნელთა ამით პირუშლოთა ამათგან, რომელიცა უფროსდა ირწმუნების ჟუსეთისა ოპონენტისა⁵⁶ შონარხოებითა შონარხოებითა⁵⁷ კეთილ-ნებობად და დიდ-სულობითი შონარხოებითა კეთილობისათვს მათისა, ოპონენტისა⁵⁸ ძლიერითა მეცადინეობისა დართვთა განთავისუფლებისათვს მათისა უღლ-ისაგან მონებისა და საყუშდრელისაგან ტყუშდ მიკდისა ვაჟთა და ქალებისა, რომლისადა რომელიმე ერნი ამათგანნი მიცემად შეკრულ იყვნენ, და განაგრძელებს ოპონენტისა⁵⁹ შონარხოებითა მოხედუასა მფლობელთა მათთადმი, — საზრითა ამით სიმაღლედ შთამოსრულმან თხოვასა ზედა ოპონენტისა მფლობელისა მეფისა ჭარბისა და ზახეთისა შონარხოებითა, რომელიცა მოღებულ იქმნა ზახეთისა შონარხოებითა⁶⁰ მიღებისათვს ყოვლითა შემკვრითა და შენაცუალითა თვსითა და ყოვლითა სამეფოთა და სამფლობელოთა თვსითა შონარხოებითა მფლობ-

⁵¹ იმპერატორთა.

⁵² თქუშნითა.

⁵³ თქუშნის იმპერატორების დიდებულებისა.

⁵⁴ თვთმპერობელთამან.

⁵⁵ საიმპერატოროსა.

⁵⁶ იმპერატორებისა შონარხოებითა დიდებულებამან.

⁵⁷ თვსი.

⁵⁸ თვსითა.

⁵⁹ თვსსა.

⁶⁰ შონარხოებითა დიდებულებისა.

[illegible]

70 တၢ်န့ၣ်.

სოლმისა თეთრისა წრწივისა, და წისა სტანისლავისა, ყუჭციისა სერაფიმთა, ბატსკისა სპილოდსა და იოლსტინიისა წისა წნანასი, — ესევეთართათა ყელმწიფეებითა, რათა არყოფასა მუნ თვსსა აღირჩიოსმცა ნებითა თვსითა სრულისა ძალისა მქონებელად ვისიცა კეთილად განჰსაჯოს მან; რომელმან რომლისათვს აღირჩია და სრულისა ძალისა მქონებელ ჰყო შაღალ-მსუღელი ოცფალი შსსს ბრძოლასსა შსსს ბრძოლასსა⁷¹ წმინდის იენარალ-პორუდნიკი, სტრაზნის იუბერნიის მკედრობისა მოკამანდე, შსსს შსსს ბრძოლასსა⁷² ბეისტევიტელნი ჰამერლერი და ორდენთა ჟუსეთისათა წმიდათა სლექსანდრე ნევესკისა, ჭავადის ზღადიმირისა პირველისა ხარისხისა სამკედროს ბიდის შოწამისა და ძლევაშემოსილისა ლიორგისა და იოლსტინიისა წმიდისა წნანას ჰავალერი სავლე სოტემკინი, ყ⁷³ ოცანათლებულესობამ ჭართლისა და ჰახეთისა შეფისა სრაკლი ჭეიმურაზოვიჩისამან აღირჩია და სრულისა ძალისა მქონებელ ჰყუნა კერძოდ თვსით ლრწყინვალენი ჭავადნი: მკედრობისა თვსისა მემარცხენე სარდარი და ოცმთავრესი თანგანმზრახი სრევნისა საქმეთა ჭავადი სოანე ზოსტანტინოვიჩი ლაგრატიონი და მისისავე ოცანათლებულესობისა მანდატურთ-უზუცესი და ზედა-მხედრული ლახახისა ხნიაზ სარსევან ჭევაზოვიჩი ნავჰავაძე. სკსენებულთა მათ, სრულისა ძალისა მქონებულთა და შეწევნითა იწისათა საქმისა მიმართ მიწვენულთა, ურთიერთარს ნაცტლის-მგებულთა სრულისა ძალის მქონებელობისა მიერ, მებრ ძალისა მათისა, დაადგინეს და დაამტკიცეს, და მოაწერეს შემდგომთა სრტიკულთა ანუ წევრთა:

სრტიკული პირუტყლი

ოცანათლებულესობად მისი, შეფე ჭართლისა და ჰახეთისა, სახელითა თვსითა, შემკვდრეთა და შენაცტულეთა თვსთა ბღესასწაულობით უკუჰსთქუამს ყოველსა ჭალობასა, ანუ ვითარ სამე ბიტლოსა ყოველისაგან მოკიდულებისა სპარსთასა, ანუ სხუათა შერობელთასა და ამით ცხად-ჰყოფს წინაშე პირსა ყოველისა სოფლისასა, ვ⁷⁴ არა შეჰრაცხს იგი თვს ზედა და შენაცტულეთა თვსთა ზედა სხუასა მცთმჰერობელსა, თვნიერ ოცხენაესისა ყელმწიფეებისა და შფარუტელობისა შსსს შსსს ბრძოლასსა⁷⁴ და შაღალთა შსს-ც⁷⁵ შემკვდრეთა და შენაცტულეთა საიმპერატოროდსა ლახტისა ყოვლი-

⁷¹ მისის დიდებულების იმპერატორობისა.

⁷² მისის იმპერატორობის დიდებულებისა.

⁷³ ხ[ოლო].

⁷⁴ მისისა იმპერატორობის დიდებულებისა.

⁷⁵ მისთა.

სა ქუსეთისათა, აღმოქმედი ღაზტისა მის ერთგულებისა და შზა-ყოფისა შეწევისათჳს სარგებელისა საკელმწიფოისა (ქუსეთისა) ყოველსა შინა შემთხზვასა და დროსა, სადაცა ესე ითხოვებოდეს მისდამი.

სრტიკული მორე

ბიბლიკაზილ სჰსიქტედიქილს სისის⁷⁶ მიმღებელი დჰ-განათლებულესობისაგან შისისა ესოდენისა უზაკუშლოსა აღთქმისა, აღჰსიქუამს თანაჰსწორადუჴ და იმედელ ჰყოფს სჰსიქტედიქილსი⁷⁷ სიტყვთა დჰსის⁷⁸ თავისა დჰსის⁷⁹ და მოსაყდრეთა დჰსის⁸⁰, ედ შოწყალეზა და შფარუშლობა დჰსის⁸¹ დჰგანათლებულესთა შეფეთა ჴართლისა და ღახეთისათა არაოდეს მიედების, რომლისაცა დასამტკიცებელად ბიბლიკაზილ სისის⁸² აძლევს სჰპერატორებრსა თავს-მდებობასა დჰსის⁸³ მრთლად (და დაუკლებელად) დაცუასა ზედა აწინდელთა სამფლობელოთა შისისა დჰგანათლებულესობისა შეფისა სრაკლი დიემურაზოვირისათა და წინა-დაჰსდებს განვრცელებასა ესევითარისა თავს-მდებობისასა ესე გუარსა ზედა სამფლობელოსა, რათა, რომელნიცა წარმდინარეობასა შინა დროთასა გარემოებითა და განრჩევიითა ზატიითა შესაბამად სამფლობელოისა შისისა იპოვებიან, ჰოვნილნი იგი სამფლობელოისა მისისა მიმართ დამტკიცებიან.

სრტიკული მესამე

სანცხადებასა შინა ამის უზაკუშლობისასა ვითარიტაცა ზატიითა დჰგანათლებულესობა შისი შეფე ჴართლისა და ღახეთისა აღიარებს დჰსენაესსა ჴელმწიფებასა და შფარუშლობასა ყოვლისა ქუსეთისა სჰპერატორთასა, განიწესების ედ: ჰჰსენებულნი იგი მეფენი ოდეს-იგი მიიწევიან შემკვდრეობით სამეფოსა ზედა მათსა, მჰსწრაფლ აუწყებდენ ამისთჳს ღარსა საიმპერატოროსა ქუსეთისასა და ითხოვდენ შესჰანთა დჰსთა მიერ სამეფოსა ზედა დჰსსა სჰპერატორებრსა დამტკიცებასა სწესტიტურისა წერილთა, (ესე იგი არს) ჴოვრაცი ანუ შრომა ყოვლისა

⁷⁶ დიდებულება იმპერატორებისა მისისა.

⁷⁷ იმპერატორებრითა.

⁷⁸ თჳსითა.

⁷⁹ თჳსისათჳს.

⁸⁰ თჳსათჳს.

⁸¹ თჳსი.

⁸² დიდებულება მისი.

⁸³ თჳსსა.

თარმედ იგი ხარსა ზედა მისსა მიღებულ იქმნების ჰიცხუსა შინა სხუათა შფლობელთა შინისტრთა თანა თანა-ჰსწორითა ნიშნითა თვსითა, და გარდა ამისსა ჰნებაეს, რათა კერძოდთა ოქსნი⁹⁰ ჰყუჭმცა შინისტრი ჟუსეთისა წინაშე მისისა ოქგანათლებულესობისა.

სრტიკული მეექვსე

ბონიკოჟიკი ნიშნისა ოქსნიკისა ოქსნიკისა ოქსნიკისა⁹¹ — მიმღებელი კეთილ-ნებებით აღსარებისა ოქსნიკისა ოქსნიკისა და შფარ-რუშლობისა სამეფოთა ზედა ჟართლისა, ჰახეთისა და საქართუშლოდსა-თა, აღჰსთქუამს სახელითა ოქსნიკისა⁹² და მოსაყდრეთა ოქსნიკისა⁹³ პი-რუშლად, ერთა მის სამეფოდსათა შეჰრაცხს ყოფად მჭირსითა კავშირითა სრულებით თანაჰმად იმჰერიისა თანა ოქსნიკისა⁹⁴. მაშასადამე, მტერთაცა მათთა შეჰრაცხს მტრად ოქსნიკისა⁹⁵, ჟილისათვსცა სორტის წთამანისა თანა (ესე იგი ჟონთქრისა) ანუ სპარსეთისა, ანუ სხუათა შჰყრობელთა და სამფლობელოთა თანა მშჰდობად დამტკიცებული სათანადო არს, რათა განგრძელდეს ბონიკოჟიკი ნიშნისა ოქსნიკისა⁹⁶ და საფარუშლოთა ერთაცა ამათ ზედა; მეორედ, ოქგანათლებულესსა შეფესა ჟრაკლის წეიმურა-ზოვირსა და სახლისა შისისა შემკჰდრეთა და შენაცულებთა და ლომთა დამცავს უცუალეებლად სამეფოთა ზედა ჟართლისა და ჰახეთისათა; შესამედ, ჰინაგანსა ოქსნიკისა ოქსნიკისა ოქსნიკისა თანა შეუდღელსა ოქსნიკისა და სამართალსა და შეკრებასა მისაცემელისა ზარკისასა დაანებებს შისსა ოქგანათლებულესობასა შეფესა სრულსა შინა ნებასა და სარგებლობასა მისსა, და დააყენებს შთავართა სამჰედროსა და სამო-ქალაქოსათა აღრევად, ვითარიცაღა იყო განწესებაჲ ჟრთა მათ ჰჰსენე-ბულთა.

სრტიკული მეშჰდე

შისი იგი ოქგანათლებულესობა შეფე, ღირს-თანა-მდებობითთა კრძა-ლულებითა მიმღებელი ესოდენ მოწყალებითისა იმედოვნებისა ოქსნიკისა ოქსნიკისა ოქსნიკისა⁹⁷ აღჰსთქუამს წავისა წავისა და ლომთა წავისათვს; სირუშლად, ჟათა იყოს ნიადაგ მზად სამსახურსა

⁹⁰ თვსით.

⁹¹ დიდებულება იმჰერატორებისა მისისა.

⁹² თვსითა.

⁹³ თვსათა.

⁹⁴ თვსისა.

⁹⁵ თვსსა.

⁹⁶ დიდებულებისა მისისა.

⁹⁷ მისისაგან იმჰერატორების დიდებულებისა.

ზედა შიშის ტიპის ოპერაციის⁹⁸ მკერდობითა და, შორედ, შთავართადმი ქუსეთისათა, რათა იქცევოდეს მცა სამარადისოდთა მიწერ-მოწერითა, რადცაღა თვს-ეყვს შიშის რეპროდუქციის ტიპის ოპერაციის⁹⁹ სამსახურსა, და კმა ჰყოფდეს თხოვათა მათთა, და ყმათა შიშის ტიპის ოპერაციის¹⁰⁰ ჰსცდეს ყოველთაგან განსაცდელთა და შეიწრებათა; შესამედ, ღანწებსა შინა ღაცთასა (ღვ-სისა სამეფოდათა) ადგილთა ზედა და აღყწანებასა შინა მათსა ღარისხთა შინა ანუ წლსავალთა რომელთამე, რათა უსაკუთრესად აჩუქნოს მცა ოპ-დიდესობად მსახურებისათვს ქუსეთის შიშისათა, — ესე-ვითარსა პატი-ვის-ცემასა ზედა მოკიდულ არს განსწმენბა და ბედნიერობა ღართლისა და ღახეთისა სამეფოდათა.

ნოტიკული მერჯე

ბასამტკიცებელად უსაკუთრესისა შონარხისა კეთილ-ნებობისა მის-ის ოპერაციის ტიპისა შიშისადმი და ერთა მიმართ მისთა, და უმე-ტისა შეერთებისა ქუსეთისა თანა ამთ ერთ-მორწმუნეთა ერთა თანა, ინებებს მისი იგი ტიპის ოპერაციის,¹⁰¹ ვე ღათოლიკოსსა ანუ ოპ-თავრესსა ნოტიკისკობისა მათსა, რათა აჩუქდეს ადგილი რიცხუთა შორის ქუსეთისა მღუდელთ-მთავართასა მერჯესა შინა ღარისხსა, ესე იგი არს, შემდგომად ღოთოლსკისა, და ვე-უმოწყალესობით მიუბოძებს¹⁰² მას ნიადაგ ღილთსა ოპერაციისა სინოდის ღლენობისასა; ყ¹⁰³ მარ-თებისათვს საქართუშლოდათა რეკლესიათასა და მიწერ-მოწერათასა, თუ ვითარ სათანადო არს ქუსეთისა სინოდისადმი, ამისთვს უკუე ღაიწერება სხუად ნოტიკული.

ნოტიკული მერჯე

ღანვრცელებისათვს მოწყალეებისა თვსისა ღმათადმი შიშისა ოპ-ნათლებულესობისა შიშისათა ღავადთა და წზნაურთათვს, განაწესებს ტიპის ოპერაციის რეპროდუქციის ტიპის¹⁰⁴ ვე ყოველნი იგი ყოველსა შინა ყოველისა ქუსეთისა შიშისათა იქმნებიან ესრეთ მსარგე-ბლებელ ყოველთა მით ოპერაციის ტიპისათა და სარგებელითა, რომელნი-

⁹⁸ მისისა დიდებულებისასა.

⁹⁹ მისისა იმპერატორების დიდებულებისა.

¹⁰⁰ მისისა დიდებულებისათა.

¹⁰¹ დიდებულება.

¹⁰² დედანშია მიუბოძებს.

¹⁰³ ხ[ოლო].

¹⁰⁴ დიდებულება იმპერატორების მისისა.

ცა შეეფერებოდათ ქუსეთისა ზეთილ-შობილთა. ¹⁰⁵ ოპგანათლებულესობა მისი მიიღებს მადლობით ესოდენ მოწყალებითსა ყმათადმი შისთა სიმდაბლით ჰშთამოსლუასა და შეიკრეს წარგზავნად ღარისადმი შსსსტ ბსტსტსტსტსტ¹⁰⁶ ჩუსხასა ყოველთა ზეთილ-შობილთა გუარათასა, რათამცა მით შესაძლებელ იყოს ცნობად ნამდვილი ზედ-მიწევნილებად, თუ რომელსა ვითარიმე ნამდვილი ეშესაბამების სამართალი.

სრტიკული მეათე

სანიწესების, ვდ ყოველნი საზოგადოდ შობილნი ჴართლისა და ღახეთისანი შემძლებელ არიან ქუსეთსა შინა დასახლებად და კდ უკუნქცევადვე დაუყოვნებელად; ¹⁰⁷ ტყუშნი, უკეთუ საჭურველითა, ანუ გამოცნითა რომლითამე თურქთაგან და სპარსთა, ანუ სხუთა ერთაგან განთავისუფლდენ, რათა განტევებულ იქმნენ ქუშყანასა თვსსა წადილისაებრ თვსისა, მაგრა რადცაღა-იგი წარგებულ არს გამოცნასა და მოყუანებასა ზედა მათსა, გარდაიკადონ იგი; ცუთ უკუშ ამასვე ოპგანათლებულესობამცა მისი შეფე აღსთქუამს წმიდად აღსრულებად განჰსჯითა ქუსთა ტყუშითაც, რომელნიცა დატყუშვებულ იქმნენ მეზობელთაგან.

სრტიკული მეათერთმეტე

წაჭრობასა ჴართლისა და ღახეთისასა აქუშ თავისუფლებად, რათა განავაჭროს სავაჭროდ თვსი ქუსეთსა შინა და ისარგებლონ მითვე სამართლითა და პატივის-ცემითა, რომლითაცა მკცდრნი ქუსეთისანი ჰსარგებლობენ; ჩაცულადვე მისსა აღჰსთქუამს შეფეიცა განწესებად ღავთა შთავართა მესამზდურეთა, ანუ მინისტრთა შსსსტ ბსტსტსტსტსტსტ¹⁰⁸ ყოვლითა ძალითა აღსუბუქებად ვაჭრობისა ქუსთასა სავაჭროთა შინა სამფლობელოთა შინა ცუსთა, ანუ მგზავრ განმვლელთა ქუსთა ვაჭრობისათვს სხუთა შინა ადგილთა, სმისთვს რომელ გარდა ესეგუარისა ნამდვილისა განწესებისა და ზავისა სარგებელთათვს ვაჭრობისათა ადგილი ქონებად შეუძლებელ არს (ესე იგი არს, სხუაგუარ ვაჭრობად შეუძლებელ არს).

სრტიკული მეათორმეტე

ზავი უკუშ ესე ანუ სირობა იქმნების საუკუნოდ. მაგრა, უკეთუ განხილულ იქმნეს რადმე საჭიროდ შეცუალებად ანუ დაჰრთუად ურთიერთ-

¹⁰⁵ ხ[ოლო].

¹⁰⁶ მისისა დიდებულებისათა.

¹⁰⁷ ხ[ოლო].

¹⁰⁸ მისისა დიდებულებისათა.

სათეს სარგებელისა, აქუს მას ადგილი ორთავე კერძოთა თანჯმობისა.

სრტიკული მეთასამეტე

ჰმა ყოფისათეს აწინდელისა ღრაქტატისა სათანადო არს ურთიერთარს შეცუალეზულ-ყოფად ექუსთა თთუშთა შინა კელის-მოწერითა, ანუ უკეთუ უმსწრაფლეს შესაძლებელ იყოს.

აომლისა დასარწმუნებელად ქუშმო მომწერელთა, სრულისა ძალისა მქონებელთა, მეზრ ძალისა სრულ-ძალ-მქონებლობისა მათისა მოაწერეს სრტიკულთა ამათ ზედა და ამას თანა თესნიცა დაჰსხნეს ლეჭენი.

ლიორგის ციხეში, ჟულის 24 დღესა, 1783 წელსა.

სავლე სოტემეინი.

ძავადი ლიანე ლაგრატიონი.

ძავადი ლარსევან საგჰავაძე.

სტქი ჟიქის¹⁰⁹

შე უკუშ ქუშმო ჰკსენებული აღვჰსთქუამ და ვჰფუცავ ამას ჟისა-შემძლებელითა ოითა, წინაშე წისა საზარებისა მისისა, ვდ მნებაეს და თანამდებცა ვარ შისის ოშსიქტეღიქის ოშსიქტეღიქის¹¹⁰ ყოვლად ოჰბრწყინშალესისა და ოჰმყრობელესისა ღიდისა ჟიშჰქიქის ოშსიქტე-ქიქტას¹¹¹ და ძუთ-მყრობელისა ჟისა ჟუსეთისა ოხტექიქის ოხტე-სიქტას¹¹² და შისის¹¹³ ჟდ-საყუარელისა ძისა, ჟდ-უბრწყინშალესისა ჟელმწიფისა ჟესარევიჩისა და ღიდისა ჰნიაზისა სავლე სუტროვიჩისა, ჟისა ჟუსეთისა საიმერატოროძსა ჰახტისა ოსჯულიერისა მემკვდრისა და ყოველთა შაღალთა მოსაყდრეთა მის ჰახტისათა, რათა ვიყო ერთგულ, სარწმუნო და კეთილ-მწადნელ, აღჰარებ სახელითა ჰემითა, შემკვდრეთა და შენაცუ-ლეთა ჰემითა და ყოველთა სამეფოთა და სამფლობელოთა ჰემითა საუკუნოდ ოჰმაღლესსა შფარუშლობასა და ოჰზენაესსა ჟელმწიფებასა შისის ოშსიქტეღიქის ოშსიქტეღიქის¹¹⁴ და ყოველთა შაღალთა შოსაყდრეთა

¹⁰⁹ საზე ფიცისა.

¹¹⁰ მისისა იმერატორების დიდებულებისა.

¹¹¹ ზელმწიფისა იმერატრიცაძსა.

¹¹² ეკატერინა ალექსიანაძსა.

¹¹³ მისისა.

¹¹⁴ მისისა იმერატორების დიდებულებისა.

¹²¹ ხ[ოლო].

ერეკლე.

თავადი ქაიხოსრო ჩოლოყოვი.¹²⁵

საქართველოს სსრ მეცნიერების აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის
ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფონდი H, საქმე 2073-ა, ფურც. 1-6. დღიანი.

**[ნ. შესავალი, 4 სეპარატიული მუხლი და
ერეკლეს მიერ მათი რატიფიკაცია]**

ሦ፩ ዓላገርዘርዕኤገላዒዓገገገገ ዓላዕላዕቃህሃዕዓላገገገገ ፩፩፩ ሃገገገገ-

¹²² თქვენისა იმპერატორების დიდებულებისა.

123 **თქვენც იმპერატორები.**

¹²⁴ თქვენს იმპერატორების დიდებულებას.

125 დოკუმენტს შეკიდული აქვს ბეჭედი.

შითარცა განწყობასა ზედა სრულის ძალის მქონებელთასა **ԳԻՍԿԱՆ**
ԴՅՄԻԵԼԸԽԷՆ ՇԾԿԸԽԷՆ¹²⁸ და იუზუნთა სრულის ძალის
 მქონებელთაგან პირობისა მიღებისათჳს იუზუნისა სამეფოთ და სამფლ-
 თბლოთ იუზუნით **ԸԿՄԱԼԼԷՍ**სა **ՔԳԱՐՉԼՈԲԱ**სა ქუშუმე **ԳԻՍԿԱՆ**
ԴՅՄԻԵԼԸԽԷՆ ՇԾԿԸԽԷՆ¹²⁹ და **ԸԿՆԵՆԱԵՍ**ისა ყელმ-
 წიფეებისა უმჯობესისათჳს სარგებელისა იუზუნისა დამტკიცენ ოთხნი
 სეპარატისა **ՏՐԹԻԿՂՆԻ**, სახელით:

სეპარატისა წრტიკული პირუშელი

ზაზრი მტკიცე **შისის** **რეჟიმის** **განხორციელების**,¹³⁰ რათა ერთ-მორწმუნენიმცა **რისა** **შისის**¹³¹ ესოდენ მჭირსთა საკრწმლითა შეერთებულნი **შისის**¹³² თანა სპერისა, ეგნენ ურთ-იერთარს მეგობრობასა შინა და სრულსა თანკობასა საშომრად მო-შურნეთა მეზობელთა მათთა და მოსაწყწმლად შეერთებულთა ძალითა მათდა, რომელნიცა შეეხებან ვნებად თავისუფლებასა, განსტწნებასა და

¹²⁶ გ'დ უკანათლებულესი უთხოვმპერობელესი დიდი ზელმწიფე იმპერატრიცა ეკატერინა ალექსიონა მპერობელი.

¹²⁷ თქუნი იმპერატორების დიდებულებისა.

128 **თქვენის იმპერატორების დიდებულები.**

¹²⁹ თქუენის იმპერატორების დიდებულები სასა.

¹³⁰ მისი სა იმპერატორების დიდებულებისა.

131 მიზიზანო.

132 **გიორგი.**

Q. აგანათლებულებს შიშის მეფე რაკლი, მიმღებელი თანა-მდებო-
 ბითითა მადლობითა ზიდ-სულობასა შისსი შიშისა¹³⁷ ზრ-
 უნჯსასა, დაცვასა მებობობისა ერთა შორის ერთ-გუარათა და ერთ-ჰს-
 ჯულთა, და Q. მადლესა თავს-მდებობასა შისსი¹³⁸ აღიარებს ამით, ედ
 ურთიერთთა შინა საქმეთა შათთა Q. აგანათლებულებისადმი შეფისა სო-
 ლომონისა აწ და შემდგომად შეჰრაცხს¹³⁹ შისსი შიშისა¹⁴⁰ სრულად მეშუამავლედ და განაგდებს შისსი¹⁴¹
 მიერ Q. აზნაისისა ლანჩინებისა, ანუ ლანჩინისა ვერ გულისხმისაყ-
 თველთა შფოთთა შორის ორთა ამათ შფლობელთა, უფროს ყოვლისა
 მოლოდებისა გამოსრულთა.

ბაცვსათუკ სამფლობელოდსა ჴართლისა და ღახეთისათა ყოვლით
კერძო შეხებისაგან მეზობელთასა და სიმტკიცისათუკ მკედრობისა მისისა
უგანათლებულესობის მეფისა ოქოქიჯიჲსი ოქოქიჯიჲსი ოქოქიჯიჲსი
ႁიჲსი¹⁴² აღმოსტყჳამს¹⁴³ შენახუად სამფლობელოთა შინა შეფისათა
ორსა სრულსა ჸატალიონსა ქქჭითსა ოთხითა ზარბაზნითა, რომელთაცა

143 ღვთისმშობელს.

პრავიანტი და საჭმელი უსიტყუთა ხარისხისაებრ მკედრობისაგანთა მათ მიეცემის, და პრავიანტი იგი და საჭმელი უსიტყუთა სყიდულ იქმნების ნაყოფიერებისა ძლით ქუშყანისა თანვმოებითა შისისა ოკგანათლებულესობისათა ჩავისა თანა შესამზღუდრისა შთავერისა დადებულითა ფასითა.

სრტიკული მესამე სეპარატისა

ბროსა ბრძოლისა ოკთავესი იგი შთავარი შესამზღუდრე შისისა ოკგანათლებულესობისა¹⁴⁴ კერძოდ ნიადაგ სრულისა ძალისა ქონებად თანა-მდებ არს, რათა ოკგანათლებულესობასა შისსა შეფესა ჭართლისა და ხახეთისასა ეთანვმოსმცა და დაჰსდრეს ჰაზრი შეწვენისათეს თქმულთა მათ ქუშყანათა და წინა-აღმდგომისა მტერთასა მოქმედებისათეს, რომელიცა არა სხუჭბრ, არამედ ვითარცა საერთოდ მტრად შერაცხუად სათანადო არს. წმასთანა განიწესების ესეცა, ვითარმედ უკეთუ რაოდენიმე მკედრობა ჭართლისა და ხახეთისა კმარებულ იქმნეს სამსახურისათეს შისისა ოკგანათლებულესობისა¹⁴⁵ გარეგან საზღუდრათა მათთა, მაშინ განიჩინების მათეს შესანახავი სრული, თანაჰსწორი შისისა ოკგანათლებულესობისა¹⁴⁶ მკედართა.

სრტიკული მეოთხე სეპარატისა

ოკგანათლებულესობისა ოკგანათლებულესობისა¹⁴⁷ აღჰსთქუამს, რათა დროსა ბრძოლისასა იკმაროსმცა ყოველი შემძლებელობაჲ მეცადინეობისა ღონითა საჭურჭლისათა, ყ¹⁴⁸ დროსა მშუდობისასა დაზავებისა მიერ უკმო-ქცევისათეს ქუშყანისა და ადგილთა მტერთაგან ქონებულთა და ძუჭლადვე სამეფოვას მიმართ ჭართლისა და ხახეთისა შერაცხილთა ესენი უკუშ დაჰმთებიან სამფლობელოდ მუნებურთა შეფეთა საფუძუჭლესა ზედა თქმულთა ჰაზრთასა, რომელიცა ითქუნენ შფარუჭლობისათეს და ოკგანათლებულესობისა ყელმწიფებისა ყოვლისა ჯუსეთისა შმპერატორთა.

წმათ სეპარატისა სრტიკულთა აქუსთ ესევეითარივე ძალი, ვითარცა თუთ ზემო წერილნი იგი ღრაქტატნი ზემო წერილისაებრ ლექსითი ლექსად შემოყუანილ-ქმნილ იყუნენ, რომლისათესცა სრულ-ყოფასა ამისსა იგივე პაემანი აქუს შეცუალეებასა ზედა ანუ დაპრთუასა.

¹⁴⁴ მისისა იმპერატორების დიდებულებისა.

¹⁴⁵ მისისა იმპერატორების დიდებულებისა.

¹⁴⁶ მისისა დიდებულებისა.

¹⁴⁷ დიდებულება იმპერატორების მისისა.

¹⁴⁸ ხ[ოლო].

ქომლისა დასარწმუნებელად ქუტუმო მომწერელთა სრულისა ძალისა მქონებელთა, მეგრ ძალისა სრულ ძალ-მქონებელობისა მათისა, მოაწერეს სრტიკულთა ამათ ზედა და ამას თანა თესნიცა დაჰსხნეს ჟეკედნი. სიორგის ციხეში, სულისს 24 დღესა, 1783 წელსა.

სავლე სოტემკინი.

ძავადი სოანე ჯავრატიონი.

ძავადი სარსევან ნავჭავაძე.

იუტნ, მიმღებელნი ამათნი, თანამდებობითთა კრძალულებითა დამამტკიცებელნი ყოვლისა მის, რადცა იუტნთა სრულის ძალის მქონებელთაგან მუნ განიწესნენ, აღუსთქუამთ შეფობითთა სიტყვთა იუტნითა ღონითა ამის მოქმედებისათა, რომელიცა კელითა იუტნითა მოწერილ არს და სამეფოთა ჟეკდითა იუტნითა განმტკიცებულ წინაშე იოსა და დჟსამღუდლოვისა დჟდჟიჟიჟი სჟსჟიჟიჟიჟი¹⁴⁹ საყდრისა იუტნთეს და შენაცულებთა იუტნთათეს და ყოვლისა სამეფოსა და სამფლობელოსა იუტნისათეს წმიდად, მრთლად და დაუკსნელად დაცუად და აღსრულებად. დასასრულ ამის მოწყალებისა და კეთილ-ნებობისა დჟდჟიჟიჟიჟი სჟსჟიჟიჟიჟიჟი¹⁵⁰ მივებარებთ თავსა იუტნსა და სამეფოსა სახლსა იუტნსა ყოვლითა სამფლობელოთა იუტნითა. სატახტოსა ქალაქსა შინა იუტნსა ღგილისს დთუტსა სანტარსა 24, ზელსა შობითგან ჟჟ 1784, შეფობისა იუტნისა მეორმოცესა წელსა.

ერეკლე.

თავადი ორბელიანი დავით.

თავადი ქაიხოსრო ჩოლოყოვი.¹⁵¹

საქართველოს სსრ მეცნიერების აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ფონდი H, საქმე 2073-ბ, ფურც. 1-3. დედანი.

რედაქტორისაგან

აქ გამოქვეყნებულ დოკუმენტებს ისტორიამ გამორჩეულად დიდი სახ-

¹⁴⁹ თქუტნის იმპერატორების.

¹⁵⁰ თქუტნის იმპერატორების დიდებულებას.

¹⁵¹ შეკიდული ბეჭედი.

ელმწიფოებრივი მისია დააკისრა. ამასთანავე, ეს დოკუმენტები ქართული სამწერლო ენის საყურადღებო ძეგლებიცაა. შეიძლება არასპეციალისტ მკითხველს ეუცნაუროს ამ დოკუმენტების ორთოგრაფიულ ფორმათა ნაირგვარობა და შერყეობა, ზოგი რამ გაუგებარიც იყოს მისთვის. ეს იმიტომ, რომ ისინი ენობრივად გამართულია კათალიკოსი ანტონი პირველის (1720-1788) „ღრამმატიკისა კანონსა ზედა“. ანტონმა, ამ დიდმა და მრავალმხრივმა მოღვაწემ, მე-18 საუკუნის II ნახევრიდან ქართული სამწერლო ენის ბუნებრივი განვითარების გზა გაამრუდა ხელოვნური ფორმების დანერგვით, რადგან ის ნაკლებად უწევდა ანგარიშს როგორც სამწერლო ქართულის ძველ ტრადიციას, ასევე სამეტყველო ქართულში მოქმედ ნორმებს.

გასაკვირი ის კი არ არის, რომ ჩვენს ტექსტში ახალი ენობრივი ფორმებია: მე-18 საუკუნის დოკუმენტებს კლასიკური (V-X სს.) ძველი ქართულის ნორმების სრული დაცვით, ცხადია, ვერ შეადგენდნენ. გასაკვირი უფრო ის არის, რომ მასში ახალი ფორმები ცოტაა. მაგრამ ესეც გასაკები მიზეზების გამო: ანტონის გრამატიკით დაკანონებული ორთოგრაფია არსებითად არ შეესატყვისებოდა ცოცხალ ენაში მოქმედ ნორმებს. ანტონისეული ხელოვნური ორთოგრაფიული ფორმები თავშივე შეიცავდა თავის უარყოფელ პოტენციას, რადგან პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო ხელოვნური წესების სისტემური გატარება. ამიტომაც, რომ ანტონის ორთოგრაფიული ნორმებისადმი ერთგულნიც კი ცოცხალი, სამეტყველო ენის ნორმების კარნახით უნებურად არღვევენ შემზღუდავ ჯებირებს. დოკუმენტებში ახალი ორთოგრაფიული ფორმებიდან აღსანიშნავია შემდეგი:

1. კ ასო მეტწილად ძველი ქართულისამებრ არის ნახმარი გარკვეულ ფუძეებში: (კრმალი, ჳელი, მჳედარი, გამოჳსნა, ჳსენება...), მაგრამ აქა-იქ ახალი ქართულისამებრ ჳ-ს ცვლის ხ (ჰხსენებული, სახმარი...).

2. დ (მოკლე, უმარცვლო დ) ძველი ქართულისამებრ ნახმარია ზოგიერთი ხმოვნის გვერდით (რადცა, სამეფოდთა, მინდობად, სამფლობელოდსა...), მაგრამ ხშირად დაკარგულია ახალი ქართულისამებრ: რათა (←რადთა), უფროს (←უფროდს), ყოლისა სამეფოსა (←...სამეფოდსა)...

3. უმარცვლო უ (ჴ) ნახმარია ძველი ქართულისებრ (აჴჴს, კჴაღად, სხჴათა...), მაგრამ, მეტწილად უ შეცვლილია ახალი ქართულის გამოთქმისებრ ვ-თი: ჩვენ, ძველად, თჴვენ, ჴვეყნის....

4. ჳ ასო ძველად, არსებითად უი დიფოთნეს გამოხატავდა. იშვიათად ასეცაა ჩვენს ძეგლში (თჴთ, ნამდჴლთა...), მაგრამ საშუალსა და ახალ ქართულში, რადგან უ ვ-დ იჴცა, ჳ ასო ზედმეტი გახდა და ის ვი დაწერილობით შეიცვალა. სწორედ ვი დაწერილობა გვხვდება მეტწილად დოკუმენტებში (ღვინოს, რიცხვით, მშვიდობასა, დაგვიწერია...).

5. ზ ასო, რომელიც ძველად არსებითად ემ დიფთონგს გამოხატავდა, დიფთონგის მოშლის (ეა→ე) შემდეგ ზედმეტი გახდა. ამ უფუნქციო გრაფემას XI-XII საუკუნეებიდან უჩვეულო როლი ეკისრება — თითქოს მიანიშნოს წინ მდგომი უ-ს უმარცვლობა (უე→უზ). ჩვენს ტექსტშიც მხოლოდ უზ ჯგუფის გადმოცემაში მონაწილეობს და ისიც არასისტემებრ (ქუშუმი, ჩუშნ, ქუშენისა..., შდრ. თქვენისა, ქვეყანაში...).

ზემოაღნიშნული შემთხვევები კარგად მიანიშნებენ, რომ საღიტერატურო ქართული თავისი წერილობითი ტრადიციისადმი ერთგულების მიუხედავად მოგვიანებით მაინც ეცადა, მხარი აეხა სამეცნიერო ენაში მომხდარი ცვლილებებისათვის, თუმცა მას ეღობებოდა ანტონისეული ორთოგრაფიული ნორმები. ანტონის მიერ შემოღებული ხელოვნური ფორმები ხშირად აძნელებენ ტექსტის ჯეროვან გაგებას. ამიტომ საჭიროდ ვთვლით, შევჩერდეთ ასეთ ფორმებზე გამოცემულ დოკუმენტთა მონაცემების საფუძველზე.

1. ნახმარია გ და ჭ გრაფემები. ანტონმა ამით ძველი ქართული ანბანის 38 ასო 40 გახადა („შეაორმოცა“), თუმცა მისი დროისათვის არა თუ ეს ნიშნები, არამედ 5 სხვა ასოც (ა, ვ, ზ, მ, კ) ამოსაღები იყო.

გ ნიშანი ანტონმა შემოიღო სომხური ანბანის მერვე ლ ასოს ფარდად და თანხმოვანთგასაყარი ხმოვნის გამოხატვის ფუნქცია დააკისრა, რომლის წერისას გამოყენება საჭიროდ ჩათვალა მხოლოდ გადასატან სიტყვაში — დატოვებულ თავკიდურ ან გადატანილ ბოლოკიდურ თანხმოვნებს შორის (ბგრ-ძანა, ვა-რეთ). ჩვენს ძეგლში გ იშვიათად იხმარება: ორჯერ გადატანილ გაკვეთილ სიტყვაში (შეჰრაც-ხეს, აღჰსთქუა-მეს), სამჯერ კი — გადაუტანელში (მოვალგნ, მიუბოძებგს, აღჰსთქუამგს). შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ბოლო სამი სიტყვა თავდაპირველად ავტოგრაფში სტრიქონის ბოლო (გადასატანი) ერთეულები იყო და გ-ც გადატანილ ბოლო მარცვალში შედიოდა, მაგრამ ტექსტის გადათეთრების შემდეგ ეს გ ნიშნიანი სიტყვები სტრიქონების შიგნით მოექცა. ასეა თუ არა, ფაქტი მაინც ისაა, რომ თვით ანტონისეული მცდარი ორთოგრაფიული ნორმაც არ არის დაცული. ამიტომაც გ ნიშნიანი ფორმები სქოლიოში მოექცა.

ჭ ნიშანი ანტონმა შემოიღო არა ბაგისმიერი ხშული ფ-ს ნაცვლად, არამედ უცხო ენების კბილბაგისმიერი სპირანტი ბგერის აღსანიშნავად. ანტონიმდე ელინოფილებმა (XII საუკუნიდან) სცადეს, სამწერლო ქართულში დაემკვიდრებინათ გვიანდელი ბერძნული სპირანტი ჭ-ს ხელნაწერი ვარიანტის გრაფიკული სახე [ფ], რაც საბოლოოდ მარცხით დამთავრდა. სხვათა შორის სომხურმა ეს ნიშანი ისესხა და შეინარჩუნა, რადგანაც შესაბამისი ბგერის გამოთქმაც შეითვისა ამ ბგერის მქონე ენათა (ბერძნულის, თურქულის) გავლენით. ანტონმა ბერძნულ გრაფიკულ [ფ] ნიშანს რუსული ჭ ამჯობინა. ჩვენს ძეგლში ცოტაა ჭ-არიანი სი-

ტყეები (დენერალ-ანშეტი, სერატიმთა, ლიჭლანდიისა).

2. გ→ჟ. ძველად ეს ასოები არ ირეოდა ერთმანეთში, რადგან სათანადო ბგერებიც განსხვავებულად გამოითქმოდა. მოგვიანებით კი ჟ-ს გამოთქმა დაემთხვა გ-სას (ჩუენ-ჩვენ), მაგრამ უკუპროცესი (გ→ჟ) არ მომხდარა. ოღონდ ჟ→გ პროცესმა უბიძგა ანტონს, რომ თანხმოვნის შემდგომ მდგომი გ შეცდომით ჟ-დ მიეწნია, რამაც მეტად აამღვრია ქართულის სწორი ტრადიციული ორთოგრაფია. ჩვენს ტექსტს ეს აშკარად ეტყობა: მიხედუ-
ასა, დაცუასა, მენაცულეთა, შენახუად, შერაცხუად...

გ-ს ჟ-ში არევა მსხვა მცდარ დაწერილობებშიც იჩინა თავი:

3. ვი→ვ: მივართვთ, შეიკრვს, აღიძრვს, განზრახვსა, შერაცხვსათვს, დაცვსათვს...; ბოლო ორ მაგალითში ვ ორ-ორჯერაა ნახმარი, პირველად უმართებულად, მეორედ — მართებულად.

4. ვე→ჟმ. ეს მცდარი დაწერილობაც გ-ს ჟ-დ მიჩნევის შედეგია: რადგან შეცდომით გ-ს ადგილი ჟ-მ დაიჭირა, ცხადია, ჟ-ს მომდევნო ე-ც მ-მ შეცვალა; ე. ი. ვე→ჟე→ჟმ. ასეთი დაწერილობა საგრძნობლად აბნელებს სიტყვის ეტიმოლოგიურ სტრუქტურას, რაც კარგად ჩანს ჩვენს ტექსტში ნახმარი ფორმებიდანაც: მერჟმ (←მერვე), მითჟმ (→მითვე), მოსაწყლჟმლად (→მოსაწყვლველად, ე. ი. მოსასპობად), ან კიდევ: საკრჟმლთა, ნაცჟლადჟმ, მფარჟმლობისათვს და სხვ.

5. მძიმე ვითარებაა ჰ-ს (ჰს) პრეფიქსის ხმარებაში. ძველად მას და მის ბგერინაცვალთ (ხ, ს, შ) მკვეთრი გრამატიკული ფუნქცია ჰქონდათ: ზმნის პირებს (გ₂ O₃-ს) გამოხატავდა (ა. შანიძე). მაგრამ ანტონის გრამატიკით ჰ-მ (ჰს-მ) დაკარგა გრამატიკული ფუნქცია და კეთილხმოვნების მოტივით იხმარება არა მარტო თანხმოვნით დაწყებული ყველა ზმნის ყველა პირში, არამედ სახელურ ფორმებშიც (მეტწილად სონორი და სპირანტი ბგერებით დაწყებულ ზმნის ძირებში). ამიტომაც ჩვენს ძეგლშიც, ერთი მხრივ: ვჰსცნა, აღჰსთქუამს, ჰსცკდეს..., ხოლო მეორე მხრივ: ჰსჯულთა, ჰსკენებულთა, ჰრჰმუნებულისა, ჰრჩევისა, ჰსწრობად, დაჰრთუასა, თანა-ჰსწორი, ჰშთამოსულასა, განჰსწავლულისა, მჰსწრაფლ, მჰსჯავრსა...

6. ანტონმა გზა გაუხსნა ელინოფილთა მიერ ადრე (XI-XII ს.) შემოღებული გრამატიკული სქესის —ა და —ინა სუფიქსებიან ხელოვნურ ფორმებს, როგორც უკვე რუსული კულტურისა და ენის გავლენის გამოვლენებას (ამაზე ვრცლად: К. Д. Дондуа, Феминизирющий гласный в грузинском: რჩ. ნაშრ., ტ. I, თბ., 1967, გვ. 167-182). ამიტომაცაა ჩვენს ძეგლში: მეფა, კელმწიფა, დიდი მთავრინა.

7. სიტყვის ფუძეში ორმაგი (გემინირებული) თანხმოვნების ხმარება (ეკკლესიათასა, ანნასი, კოლლედიის...), მხედრულ ნაწერში მრგლოვანი ასოების მთავრულად გამოყენება საკუთარ ან საპატიოდ მიჩნეულ სახელთა დასაწყისში (ზოგჯერ მთლიან დაწერილობაშიც) ანტონიმდეც იყო,

ოღონდ არასისტემებრ. ანტონმა კი ასეთი შემთხვევების დაკანონება სცადა, რაც ჩვენი ძეგლიდანაც ჩანს.

ზემოაღნიშნული ყველა (შეიდივე) ორთოგრაფიული ფორმა არასწორია, როგორც ქართული ენის წერილობითი ტრადიციის, ასევე იმდროინდელი (XVIII საუკ.) სამეცნიერო პრაქტიკის თვალსაზრისითაც. ამიტომ შეიძლება ტექსტის ისე გამართვა, რომ ასეთი მცდარი ფორმები კრიტიკულ აპარატში ასახულიყო. მაგრამ თუ ეს არ გაკეთდა, იმიტომ, რომ: ჯერ ერთი, გამომცემლის ჩაურევლობით განსაკუთრებული ისტორიული მნიშვნელობის დოკუმენტებს არსებითად უცვლელად შეუნარჩუნდათ თავდაპირველი დედნისეული ტექსტობრივი სახე და, მეორეც: მართალია, ზემოაღნიშნული ხელოვნური ორთოგრაფიული ფორმები გამოცემული ტექსტის ნაკლია, მაგრამ ისინი მე-18 საუკუნის სამწერლო ქართულის კუთვნილებათა და ეს ფაქტიც წარმოჩნდა, არ დაიჩრდილა.

ტექსტში თანამედროვე პუნქტუაცია წესისამებრ არის გატარებული, ოღონდ ზოგიერთი კომპოზიციის დეფისიანი დაწერილობა არ ემთხვევა დღევანდელ ნორმას. საქმე ისაა, რომ კომპოზიციების შემადგენელ ნაწილთა დასაკავშირებელი ნიშანი (მცირე რკალი, ზევითკენ მიმართული ბოლოებით), ე. წ. „გარემორთხმული“, რომელიც ანტონმა შემოიღო, ფართო გამოყენებისაა, მეშველზმნიან ფორმებშიც იხმარება (თანამდებარს, დანიშნულსიყოს, შესაძლებელსიყოს...). ასეთი და დღეისათვის აშკარად შეუფერებელ ფორმათა დაწერილობაში, როგორიცაა თანსკმობა, თავისსუფლება, თვთსმპყრობელობა და სხვა, დეფისი არ გატარებულა.

პროფ. პ. დანელია.

6. III. 1982.

